

Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri
Konferencia

**A kínai-orsz biztonságpolitikai együttm ködés
a XXI. században**

Készítette: Kraj ír Lukács

Témavezet : dr. Kalmár Zoltán habilitált egyetemi docens

Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar

Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TARTALOM

Bevezetés	3
I. fejezet A kínai-orsz kapcsolatok története a hidegháborútól a napjainkig.....	5
1.1. A hidegháború kezdetét l a szakításig	5
1.2. Gorbacsovtól egészen az ezredfordulóig.....	6
1.3. Vlagyimir Putyintól Vlagyimir Putyinig.....	8
II. fejezet A kínai-orsz együttm ködés a nemzetközi politikában.....	11
2.1. Oroszország helye a kínai külpolitikában	11
2.2. Kína szerepe az orosz külpolitikában.....	15
2.3. Az arab tavasz hatása Kínára és Oroszországra	17
2.4. A szíriai válság	21
III. fejezet A kínai-orsz biztonságpolitikai kooperáció.....	26
3.1. A fegyverkereskedelem.....	28
3.2. Közös fejlesztések és hadiipari együttm ködések	35
3.3. Közös hadgyakorlatok.....	30
IV. A kínai-orsz együttm ködés az energiabiztonság területén	33
4.1. Oroszország és Kína energetikai jelent sége	33
4.2. Energetikai befektetések	36
4.3. Energetikai rivalizálás Közép-Ázsiában	39
V. fejezet Az orosz-kínai együttm ködés jövője.....	42
Befejezés	44
Irodalomjegyzék.....	46

Bevezetés

2012. június 5-én az újonnan megválasztott orosz elnök – immáron harmadik elnöki ciklusát betölt – Vlagyimir Putyin legelső külföldi útja Kínába vezetett a 12. a Sanghaji Együttműködési Szervezet találkozási fórumára.¹ Hu Csin-tao kínai államfővel és a kínai miniszterekkel folytatott tárgyalások nem zárultak eredmény nélkül: a felek 3,5 milliárd dollár értékű bilaterális kereskedelmi és az infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos szerződést hoztak alá.² Putyin az orosz-kínai kapcsolatok „*példátlan erejű*” beszélt, és arról is, hogy Kína nemcsak Oroszország jó barátja, de „*a globális porondon megbízható partnere is*” egyben.³ 2012. október 11-én Putyin ismét Kínába látogatott, s akkor 16 gazdasági és kereskedelmi megállapodást írtak alá 7 milliárd dollár értékben. Egy évvel később Hszi Csin-ping, az új kínai vezető, szintén Oroszországot választotta első utáni céljának. Ez azt jelentette, hogy Peking ugyanúgy nagyra értékelt a kínai-orosz kapcsolatok alakulását, mint Moszkva. A találkozó egyik fontos eleme volt, hogy hosszú idő után megvitatásra kerültek az energiahordozók körüli problémák, amelyek komoly éket vertek a kínai-orosz kapcsolatokba. Az orosz Rosneft bejegyezték a Kínába szállítandó kőolaj mennyiségének növelésében, két milliárd dolláros kölcsön ellenében.⁴

Ezek a hatalmas jelentőségű orosz-kínai találkozók tökéletesen reprezentálják Kína és Oroszország közötti jó viszonyt. Habár kétségtelen, hogy a gazdasági területen történtek az első jelentősebb elmozdulások, s a kereskedelem a két ország közötti kapcsolatok igazi mozgatórugója – 2012-ben rekordot döntött az éves kereskedelmi mérleg, évi 88 milliárd dollárral – az utóbbi időben egyre fontosabbá válnak a biztonságpolitikai aspektusok is. Természetesen Kína és Oroszország között még most is jelen van némi rivalizálás és verseny, vannak bizonyos problémás területek – energetika, kínai migráció, a befolyás növelése Közép-Ázsiában – amelyek még komoly problémaforrást jelentenek. Ellenben úgy tűnik, hogy egyelőre ezeket a konfliktusos területeket a két ország közös céljai felülírják. Röviden mindkét ország érdekelt a stabilitás és multipoláris rend fenntartásában, úgy tekintenek

---

¹ A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program- Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és megvalósítása konvergencia program” című kiemelt projekt keretében valósult meg.

² Shreya Singh: *Putin in Beijing: Renewing Sino-Russian Collaboration*. In: *IPCS*. (2012.06.21.) Forrás: <http://www.ipcs.org/article/china/putin-in-beijing-renewing-sino-russian-collaboration-3646.html> Megtekintve: 2013.04.05.

³ MTI: *Megkezdte Kínai vizitjét Vlagyimir Putyin*. In: *Index*. (2012.06.05.) Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/06/05/megkezdte_kinai_vizitjet_vlagyimir_putyin/ Megtekintve (2013.04.05.)

⁴ Erica S. Downs: *Money Talks: China-Russia Energy Relations after Xi Jinping's Visit to Moscow*. In: *Brookings*. (2013.04.01.) Forrás: <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2013/04/01-china-russia-energy-relations-downs> Megtekintve: 2013.04.05.

egymásra, mint egy partnerre a nyugati – leginkább amerikai – dominancia visszaszorításában. Ezért működnek együtt olyan konkrét esetekben, mint az arab tavasz vagy a szíriai válság. Biztonságpolitika területén, leginkább a különböző hadgyakorlatok és a fegyverszállítmányok tekintetében az 1950-es évek óta nem volt ilyen jó kapcsolat Moszkva és Peking között. A katonai és a nemzetközi politikai jellegű biztonságpolitikán kívül az energiahordozók védelme is kiemelt prioritást képez, igaz ebben a dimenzióban még komoly feszültségek vannak jelen.

A legelső fejezet központjában Kína és a Szovjetunió, majd pedig Kína és Oroszország kapcsolatának története áll; lépésről lépésre bemutatásra kerül a kezdeti szovjet-kínai barátság, a hatvanas években bekövetkezett szakítás, végül pedig az óvatos nyitás és stratégiai partnerré válás. A második fejezetben elemzésre kerül a két ország külpolitikai doktrínája, mégpedig az, hogy Oroszország milyen pozíciót tölt be a kínai külpolitikába és vice versa. Ezt követően a biztonságpolitikai dimenziók kerülnek az elemzésem középpontjában, mint a fegyverkereskedelem, hadiipari együttműködés és a közös katonai hadgyakorlatok. Egy külön fejezetet fogok szentelni az energiabiztonság kérdésére is, mivel ez az egyik legkonfliktusosabb szegmense az orosz-kínai kapcsolatoknak, amely miatt komoly rivalizálás folyik Moszkva és Peking között. Végezetül pedig az utolsó fejezetben bemutatom a kínai-orosz kapcsolatok jövőjét, több lehetséges szcenáriót is felvázolva.

I. fejezet

A kínai-orsz kapcsolatok története a hidegháborútól a napjainkig

1.1 A hidegháború kezdetétől a szakításig

A kínai-orsz kapcsolatok története több évszázad ezelőttig nyúlik vissza, amely nem volt mentes sem az ellenségeskedéstől és sem a szoros együttműködéstől. A két ország eddigi történelmé során mindig is kiemelt nemzetközi szereplőként és fontos szomszédként tekintett a másikra.⁵ A kínai polgárháború lezárása után a Szovjetunió volt az első, amely elismerte a Kínai Népköztársaságot 1949-ben. Moszkva és Peking kapcsolata ezután még inkább elmélyült, már-már barátnak volt mondható Sztálin és Mao Ce-tung viszonya egymáshoz. 1950. február 14-én a két ország megkötötte a kínai-szovjet barátsági szerződést. A szerződés értelmében a Szovjetunió 1950-ben háromszázmillió dolláros kölcsönt nyújtott Kínának, mert a polgárháború pusztítása, valamint az újjáépítés során fellépő költségek miatt súlyos pénzügyi problémákkal küzdött az ország. A szovjet befektetéseknek köszönhetően az 1950-es években a szovjet–kínai áruforgalom értéke megötszöröződött.

Ugyanakkor az évtized közepére már az „óvatos együttműködés” volt a jellemző a szovjet és a kínai vezetés között.⁶ Sztálin halála után Mao Ce-tung kevésbé bízott az új elitben. A Kreml és Peking között egyre inkább elősebbé vált a diplomácia, néha már személyes jellegű vitákra is sor került.⁷ Azonban a konfliktus magvai leginkább a nyers gazdasági-hatalmi érdekek közötti ellentétekben gyökereztek. Mindkét fél magát tartotta a szocialista tábor fő zászlóvivőjének. Kína és a Szovjetunió között szoros versengés folyt a harmadik világban megszerezhető pozíciókért és a befolyás növelésért. Pekinget nyugtalanította az 1960. február 23-án kötött indiai-szovjet szerződés, mivel a kínai vezetésnek Indiával komoly határvita problémái voltak. A nyolcszázmillió dolláros támogatáson kívül még szovjet fegyverek is érkeztek az országba. Természetesen nem maradhatott el a kínai válasz sem: ugyanabban az évben Kína barátsági és együttműködési szerződést kötött Mongóliával. Továbbá Hruscsov megijedt a kínaiak jelenlététől Európában is. Enver Hodzsa – Albánia vezetője – 1961-ben elkötelezte

---

⁵ Ludvig Zsuzsanna: *Kína és Oroszország: együttműködés versus rivalizálás*. In: *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010., 274.

⁶ Ludvig Zsuzsanna: *Oroszország és Kína: A partnerség határai*. In: *Világgazdasági Kutatóintézet M helytanulmányok 80*. Budapest: MTA Kiadó, 2008., 2.

⁷ Peking revizionizmussal, Szovjetunió arculatának „színelváltoztatásával” vádolta meg a hruscsovi és a későbbi brezsnyevi vezetést, amellyel az „igazi forradalmárok” nem működhetek együtt. Mao Ce-tung, a kubai rakétaválság és a szovjet rakéták visszavonása után azzal ostorozta a Kremlt, hogy „kapitulált az amerikai atomzsarolás előtt”. Továbbá a kínai sajtóban folyamatosan bírálták Hruscsovot, mert letért a lenini útról.

magát a Kínai Népköztársaság mellett, miközben Peking arra biztatta a román vezetést, hogy a Szovjetunióval szemben függetlenebb külpolitikát folytasson. Gazdasági téren is egyre inkább mélyült a szakadék a két ország között. Kína 560 millió rubellel volt eladósodva a Szovjetunió felé, amelynek 62 százalékát a ki nem fizetett szovjet fegyverek tették ki. 1963 volt az az év, amikor már fokozatosan csökkent a szovjet befektetések száma, gyárak építése maradt félre, s egyre több kínai diákot bocsátottak el a szovjet egyetemekről.⁸

A hatvanas évek végén pedig már súlyos incidensekre is sor került. 1967 januárjában a kínai kulturális forradalom alatt a vörösgárdisták megtámadták a szovjet nagykövetséget. 1968 augusztusában a kínai Hszincsiang és a mai Kazahsztán határán súlyos fegyveres összecsapás történt, két héttel később az orosz Pravda egy Kína elleni megelőző atomcsapásról tett említést.⁹ Végül a kínai-szovjet határon kitört fegyveres konfliktus volt az, amely végleg felégetett minden hidat a Kreml és a kínai vezetés között.¹⁰ 1969. március 15-én hajnalban a kínai hadsereg elbocsátott egy beszivárgással, majd komoly tüzérségi, légi és harcokosi támogatással próbálta megszerezni az Usszuri határfolyó Damanszkij nevű szigetét. Véres összecsapásokra került sor, a sziget nyolcszor gazdát is cserélt, végül azonban a szovjet gépesített lövészetek visszaszorították a kínai Vörös Hadsereget.¹¹

1969. szeptember 11-én Ho Si Minh temetése után, Alekszej Koszigin és Csou En-laj kínai külügyminiszter találkoztak a pekingi repülőtéren, ahol megállapodtak a kapcsolatok rendezéséről. 1970-ben ugyan helyreálltak a diplomáciai kapcsolatok, de semmiféle politikai-gazdasági együttműködésre nem került sor az elkövetkező években. Kölcsönös gyanakvás jellemezte mindkét felet, s a kínai-szovjet határon, valamint Mongóliánál jelentősen megnövelték a határőrség létszámát.

1.2. Gorbacsovtól egészen az ezredfordulóig

Az 1970-es és 1980-as években Kína és a Szovjetunió között versengés alakult ki, a harmadik világban megszerezhető pozíciókért. Ezért nem volt ritka az olyan eset, amikor egymás

---

⁸ Gong, Gerrit – Stent, Angela – Strode, Rebecca: *Sino-Russian Relations: A Short History*. London: Allen & Unwin, 1984., 125.

⁹ MTI: *A szovjet-kínai határincidens évfordulója*. In: *Múlt-kor*. (2004.03.16.) Forrás: <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=878> Megtekintve: 2013. 09.05.

¹⁰ A konfliktus gyökere: egy 1860-as szerződés értelmében a Damanszkij-sziget a Kínai Császársághoz tartozott. Az Usszuri folyó azonban gyakran változtatta a medrét, ezért nehéz volt megállapítani, hogy a nemzetközi jog értelmében mi is számít a folyó sodorvonalának. A cári orosz vezetés még 1892-ben tárgyalta a Qing-dinasztiával a pontos határok kijelöléséről, viszont elrelépés nem történt. Az Orosz Birodalomhoz csatolták Szibéria keleti részeit, Kamcsatkát és Madzsúria egyes részeit a kínaiak megkérdése nélkül. Ugyan a Kreml 1964-ben elismerte, hogy a Damanszkij-sziget Kínáé, de hozzátették, hogy "nem Maoé".

¹¹

. Mockba: , 2005., 12-20.

szövetségeseit támogatták az afrikai és az ázsiai fegyveres konfliktusokban.¹² A két ország közötti viszony rendezése 1982-ben vette kezdetét, ekkor jelent meg az igény a kapcsolatok normalizálására. Azonban az óvatos diplomáciai tapogatózásokon és a párbeszédeken kívül nem történt más jelentősebb elmozdulás. Mihail Gorbacsov volt az a szovjet pártfőtitkár, aki már komolyabb lépéseket tett a kínai-szovjet kapcsolatok rendezésének ügyében: 1989. május 14-én Pekingbe utazott tárgyalni a Kínai Kommunista Párttal. Gorbacsov látogatása alatt zajlottak a pekingi diákok tüntetése a kínai kommunista kormány ellen. Theng Hsziao Ping, az akkori kínai pártfőtitkár, a szovjet delegációval folytatott tárgyalások alatt azt sugallta Gorbacsovnak, hogy „*lezárjuk a múltat és megnyitjuk a jövőt.*”¹³ A tárgyalások sikeresek voltak, mivel több fontos egyezményt is aláírtak; tizennyolc pontból álló nyilatkozatot tettek közzé; támogatták a két ország közötti párbeszédeket; valamint a gazdasági és kulturális együttműködés újraindítását. Ezenkívül a kapcsolatok normalizálásban szerepet játszott Gorbacsov engedményei is, miszerint a szovjet csapatok háromnegyedét kivonja Mongóliából. Miután Gorbacsov és delegációja elhagyta Kínát a Tienanmen-téren továbbra is folytatódott – sőt még inkább radikalizálódott – a diákok tüntetéssorozata, amely végül június 4-i leveréshez vezetett.¹⁴ A tienanmen-téri események hatására Kína egy időre elszigetelt dőlt a világtól. A nyugati vezetők nyíltan elítélték a diáktüntetések véres leverését, s az Egyesült Államok és az Európai Közösség számos szankciót, gazdasági embargót léptetett érvénybe az országgal szemben. Kínának ezután kiemelten fontossá váltak a Szovjetunióval való kapcsolat elmélyítése.

Borisz Jelcin kezdetben túlságosan is el volt foglalva a Szovjetunió felbomlásával járó belpolitikai problémákkal, csupán 1992-ben szentelt nagyobb figyelmet Kelet-Ázsiára. Ennek oka, hogy mind a pekingi, mind a moszkvai vezetés ez időtájt szembesült azzal, hogy az Egyesült Államoknak nemcsak Kelet-Közép-Európában, hanem Ázsiában is növekszik a befolyása. Ennek a „fenyegetésnek” a tükrében került sor az első közös találkozóra az újonnan létrejött Oroszország és Kína között. A két fél 1992. december 23-án egy 24 pontból álló egyezményt írt alá a kölcsönös együttműködésről, a határvitákkal kapcsolatos tárgyalások

---

¹² Moszkva és Peking által támogatott csoportok összecsapás történet: az etióp-eritreai háborúban (1977-1978), a harmadik indokínai háborúban (1979), az angolai polgárháborúban (1975-2002), a mozambiki polgárháborúban (1977-2005) vagy az afganisztáni szovjet intervencióban (1979-1989). Ez utóbbiban Peking részt vállalt az afgán mudzsahedinek kiképzésében nemcsak Pakisztánban, hanem Kína területén is.

¹³ Gorbachev, Mikhail: *Memoirs*. New York: Doubleday, 1995., 448.

¹⁴ A pekingi diákság félreértelmezte Gorbacsov látogatását. Úgy gondolták, hogy a glasznoszty és a peresztrojka reformcsomag atyja azért érkezett Kínába, hogy a kelet-európai országokhoz hasonlóan, rávegye a pekingi vezetést a demokratikus változásokra, a többpártrendszer bevezetésére és a nyitottságra. A KKP (Kínai Kommunista Párt) azonban Gorbacsov találkozója alatt is burkoltan bírálta a glasznosztyot és a peresztrojkat, s nem akart semmiféle politikai reformokat bevezetni.

újraindításáról és a haderek számának csökkentéséről a kínai-orszói határ mentén.¹⁵ Kezdetben a kínai - orosz kapcsolat fejlődését három fontos elem határozta meg: a két ország határvitájának rendezése; a katonai együttműködés elmélyítése és az egypólusú világ elutasítása. A konstruktív és a stratégiai partnerség kialakítása jegyében szinte minden területen megindult a közös és a szoros együttműködés. A felek lemondtak az ideológiai és nemzetközi stratégiai összefüggésekről, szigorúan csak a pragmatizmusra építettek.

A következő nagyobb orosz-kínai találkozót 1994. szeptember 3-án tartották meg. Csiang Cö-min Oroszországba látogatgatott, több fontos dokumentum aláírása is megtörtént, mint például a jövőben a felek tartózkodnak a nukleáris fegyverek bevetésétől. A kínai-orszói viszony javulásában kulcsszerepe volt az 1997-es évnek. Moszkva és Peking ekkor már nagyjából rendezte a határvitáikat, amely magába foglalta a keleti (kb.4200km) és nyugati határvonalak (55km) tisztázását.¹⁶ 2004-ben végleg sikerült rendezni ez a kérdést, amikor Kínához csatolták a Tarabov-szigetet és a Jinglung-szigetet, s 2008-ban látványos ceremóniára került sor, amikor Szergej Lavrov orosz külügyminiszter és kínai kollégája, Jang Csie-cse, aláírta a kínai-orszói határról szóló kiegészítő jegyzőkönyvet.

A kilencvenes évek mindkét fél számára gyümölcsözőek voltak, a kínai-orszói viszony jelentős átalakuláson ment át. A bizalom, ha lassan is, de újra helyreállt a két ország között. Ismét kezdtek egymásra úgy tekinteni egymásra, mint egy fontos partnere a multipoláris világrend fenntartásában.¹⁷ Bobo Lo, a kínai-orszói kapcsolatok egyik neves szakértője azt írta a publikációjában, hogy „a Kínával való kapcsolatrendszer fejlődése a posztszovjet idők szak kétségtelenül legnagyobb orosz külpolitikai sikere.”¹⁸

1.3. Vlagyimir Putyintól Vlagyimir Putyinig

1999. december 31-én Borisz Jelcin váratlanul lemondott, Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin lett a megbízott elnök, akit majd 2000. március 26-án megválasztottak Oroszország

---

¹⁵ Easttime.ru (2010. 05.11.) Forrás: <http://www.easttime.ru/analitic/3/8/780.html> Megtekintve: 2013.09.12. In:

¹⁶ Easttime.ru (2010. 05.11.) Forrás: <http://www.easttime.ru/analitic/3/8/780.html> Megtekintve: 2013.09.12. In:

¹⁷ Ugyanakkor a moszkvai vezetés és az orosz politikusok számára sokáig nem volt egyértelmű, hogy Kína valójában riválisa-e Oroszországnak vagy tényleg partnere. 1996-ban még az orosz Nemzetbiztonsági Tanács egyik doktrína tervezete Kínát – az Egyesült Államok, Németország és Japán után – Oroszországra veszélyes országgént említette, különösen a Közép-Ázsiáért folytatódott verseny és a távol-keleti kínai terjeszkedés miatt. Deák András: *Az orosz külpolitikai gondolkodás története (1992-1997)*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2005., 118.

¹⁸ Bobo, Lo: *The Long Sunset of Strategic Partnership. Russia's Evolving China Policy*. In: *International Affairs* 2. (2004), 295-309.

elnökének. Putyin folytatta az eldei keleti politikáját. 2001-ben a Sanghaji Ötök felvették maguk közé Üzbegisztánt is, s a tagok aláírták a Sanghaji Szerződést. 2001. június 15-én létrejött a Sanghaji Együttműködési Szervezet.¹⁹ 2001. július 16-án Oroszország és Kína kapcsolata „stratégiai szintre” emelkedett, amikor a két ország megkötötte a Jó Szomszédosági és Baráti Együttműködési Egyezményt.²⁰

A kezdeti sikerek után egy váratlan megtorpanás következett be a kínai-országi bilaterális kapcsolatokban. 2001. szeptember 11-i események következtében az amerikai-országi kapcsolatok jelentős javulásnak indultak, sőt támogatták egymást a radikális iszlámisták elleni harcban. Ebben az időszakban Moszkva kevés figyelmet szentelt Kínának, s az orosz vezetés egy-két nyugatbarát lépése komoly aggodalommal töltötte el a kínai kormányt. 2003-ban, Hu Csin-tao első hivatalos útja a Kremlbe vezetett, hogy ismételten rendezze a kapcsolatait Oroszországgal. A kínai-országi viszony javulásában fontos szerepe volt a harmadik Öböl-háborúnak, amely mindkét országot élesen elítélte. Mivel Oroszország egyre inkább aggódott amiatt, hogy Közép-Ázsiában jelentősen megnövekedtek – Kirgizisztánban, Üzbegisztánban és Tádzsikisztánban béreltek ki katonai támaszpontokat – az amerikai jelenlét, s ezt akarta az ismételt kínai közeledéssel visszaszorítani. Nemcsak a politikai szinten javult a két országi kapcsolata. 2006-ban Oroszország-évet tartottak Kínában, amelynek célja volt a két társadalom közötti bizalmatlanság csökkentése. Hu Csin-tao 2007. március 20-án Moszkvába látogatott a Kína-év ünnepség megnyitójára, ahol a két országi közötti rendkívül sok közös álláspontokról, érdekekről és az eddig elért eredményekről beszélt. A kínai köztársasági elnök a *Rosszjizskaja Gazetta* című lapnak már egyfajta orosz-kínai-indiai háromoldalú együttműködésről tett említést.²¹

Dmitrij Medvegyev hatalomra kerülése után sem romlott meg a viszony Kínával. A moszkvai álláspont szerint a 2008-as pénzügyi világválság hatására olyan helyzet alakult ki, ahol Kína már nem tudja a világ többi részét elszigetelni, ugyanakkor a világ sem tud stabilizálódni Kína nélkül.²² Ezért Dmitrij Medvegyev és Vlagyimir Putyin többször is arról nyilatkozott, hogy a nemzetközi pénzügyi intézményrendszert újra kell gondolni és át kell szervezni. A 2008-as pénzügyi világválság után Oroszországot és Kínát még szorosabb gazdasági együttműködés jellemezte, amelybe már más államokat is belevontak. Az évezred elején Jim

¹⁹ A későbbiekben az SCO – Shanghai Cooperation Organisation – mozaikszót használom, amely a Sanghaji Együttműködési Szervezet angol megnevezése.

²⁰Inotai András és Juhász Otto (szerk.): *A változó Kína*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009., 215.

²¹ „Сотрудничество, сотрудничество, сотрудничество”. In: *Российская Газета*. ru (2007.03.21.)
Forrás: <http://www.rg.ru/2007/03/21/hu.html> Megtekintve: 2013.09.17.

²²Németh Iván: *Versengés és együttműködés az USA, Oroszország, EU, Kína, India, Japán politikai és gazdasági kapcsolatrendszerében*. In: *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010., 135.

O'Neill közgazdász által, Brazília, Kína, Oroszország és India kezdett betéti létrehozott fogalom – a BRIC – 2008 után már kezdett valósággá válni. A BRIC tagjai 2009. június 16-án megtartották meg első hivatalos csúcstalálkozójukat Jekatyerinburgban. A találkozón részt vett mind a négy ország vezetője: Luiz Inácio Lula da Silva brazil elnök; Dmitrij Medvegyev orosz elnök; Manmohan Singh indiai miniszterelnök és Hu Csin-tao kínai elnök. Egyértelműen kifejezték, hogy Brazília, Oroszország, India és Kína célja, nagyobb befolyásra kíván szert tenni a nemzetközi szervezetekben, mint pl. a WTO, ENSZ, IMF vagy a Világbank. A jelszó egy stabilabb, a nyugatinál sokkal kiszámíthatóbb, igazságosabb világ feltételeinek megteremtése volt.²³ Azóta minden évben sor került egy találkozóra. Kína nyomására Dél-Afrika 2011-ben csatlakozott a szervezethez, s így a neve BRICS-re változott. A legutóbbi BRICS találkozót Dél-Afrikában tartották 2013 márciusában. Az eddigiektől eltérően, most kevesebb eredménnyel zárult le a konferencia. Egy 50 milliárd dollár kezdettével induló közös fejlesztési bank létrehozását tűzték ki célul, amely komoly kihívója lett volna a Világbanknak és az IMF-nek. Ez azonban megghiúsult, csupán ígéretet tettek arra, hogy 2015-ig megvalósítják a közös bank létrehozását. Bár az alapvető elképzelés nem valósult meg, de több kérdésben is közös álláspontot alakítottak ki, mint a szíriai válság; a ciprusi pénzügyi válság; dollár nemzetközi szerepének felváltása; a NATO afganisztáni kivonulása és az iráni atomprogram.

A történeti elemzése szükséges volt ahhoz, hogy bemutassam milyen fejlődésen ment keresztül a kínai-orosz viszony. Csak így érthető meg igazán, hogy miért is példaértékű Moszkva és Peking együttműködése a XXI. században, amelyet teljesen mértékben a pragmatizmus határoz meg, s igyekezzenek figyelmen kívül hagyni az ideológiai különbségeket és történelmi elemeket. A következő fejezetemben röviden elemzem a két ország külpolitikai doktrínájának alakulását. Ezenfelül bemutatom, hogy a nemzetközi politika színpadán zajló események, mint a szíriai válság, az „arab tavasznak” nevezett jelenség, miképp hozta közel egymáshoz Moszkvát és Pekinget.

---

²³ Monori Gábor: *Kína és az új világrend*. In: *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010., 435.

II. fejezet

A kínai-orsz együttm ködés a nemzetközi politikában

2.1 Oroszország helye a kínai külpolitikában

A kínai külpolitika számára az 1992-2001 közötti időszak az új világrendhez való alkalmazkodást jelentette.²⁴ Kína fokozatosan szakított a korábbi, izolációs és az ideológiai érdekeket alapul vevő külpolitikai irányvonalán. A kínai diplomáciai újragondolása és pragmatikus külpolitikai gondolkodás már lényegében 1971-es Richard Nixon amerikai elnök és Mao Ce-tung találkozáson vette kezdetét, de ez a folyamat rendkívül lassan zajlott. Hiába kapta meg az ország ugyanebben az évben az ENSZ-tagságot és vette át Tajvan helyét a Biztonsági Tanácsban, túlon túl bizalmatlan volt a szervezettel szemben.²⁵ Peking mindig is tartózkodott bármiféle BT szavazástól, legyen szó a ciprusi kérdésről vagy az 1973-as jóm kippúri háborút követő határozatokról. Lényeges változás csak 1982 után, a XII. pártkongresszust követően állt be. A kínai vezetés szakított a világháború elkerülhetetlenségéről szóló, és a „háború el idézi a forradalmat, vagy a forradalom vet véget a háborúnak” koncepciókkal, és a világbéke fenntartását hirdették meg legfőbb célként.²⁶ Az 1980-as években a kínai diplomáciának komoly eredményeket sikerült elérnie ezen a területen, hiszen mind az Egyesült Államokkal és az Európai Közösséggel javult a viszonya. Az európai országokkal főleg kereskedelmi és gazdasági együttműködés zajlott, és 1985-ben megkötötték a Kereskedelmi és Együttműködési Egyezményt, amelyben a felek kötelezték magukat a legnagyobb kedvezmény elvének betartására, különösen a vámok és kvóták területén. Ez az egyezmény az ipar és a bányászat, az infrastruktúra, az energetika, a környezetvédelem valamint a harmadik országokkal való kooperációt jelentette.²⁷ Az Egyesült Államokkal pedig már nemcsak gazdasági, hanem katonai együttműködésre is sor került: kínai-amerikai rakétákat vásárolt és közös hadiipari fejlesztési programot – *Peace Pearl* – indítottak.

---

²⁴ Szunomár Ágnes: *Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás*. In: *Külgügyi Szemle* 2 (2012), 132.

²⁵ A kínai ENSZ-nagykövet ki is jelentette a BT-ben: „Kína elutasítja és el fogja utasítani, hogy részt vegyen az úgynevezett öthatalmi konzultációkon”

²⁶ Jordán Gyula: *Kína szerepe az ENSZ békefenntartó tevékenységében*. In: *Nemzet és Biztonság* 8. (2011.) 50.

²⁷ Agreement on Trade and Economic Cooperation between the European Economic Community and the People's Republic of China – 1985 [2011.03.04.] http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/files/f1748_en.pdf

Az 1989-es diáktüntetések leverése minden addig elért eredményt megsemmisített és ismét az izoláció veszélye fenyegette Kínát. Ezért a kínai kormány kezdetben kapkodva próbálta ismét visszanyerni a Nyugat támogatását, mégpedig azáltal, hogy 1990-1991 között részt vett a különböző békefenntartó missziókban, amit korábban soha nem tett meg: húsz civil személyt küldött Namíbiába az ottani választások ellen részére; 1990-ben öt katonai megfigyelőt a közel-keleti misszióba; valamint részt vett az ENSZ Irak–Kuvait békefenntartásban.²⁸ Azonban még ez sem volt elég, a különböző gazdasági-katonai szankciókat továbbra sem oldották fel Kínával szemben.

Tehát a kilencvenes években a kínai diplomáciának nem sok választási lehetősége volt abban, hogy kit is válasszon majd potenciális szövetségesnek: Japánnal a hidegháború után sem javult a viszonya; Indiával komoly határvita problémái voltak; az Európai Unió és az Egyesült Államok pedig mindig neheztelt a tienanmen-téri események miatt. Így Peking számára akkoriban az egyetlen reális opciót Oroszország jelentette. Természetesen a kínai vezetés még továbbra sem nagyon bízott meg a Kremlben. Bár Gorbacsov látogatása csökkentette a feszültséget, de korántsem szüntette azt meg.

A kínai-orosz együttműködés lényegében a Szovjetunió felbomlása után bizonytalan helyzet miatt következett be. Mindkét vezetés komolyan aggódott amiatt, hogy a közép-ázsiai, egykori szovjet tagállamok függetlensége hatalmi vákuumot hoz létre a régióban. Bizonytalanok voltak az új országok határai, s ezzel párhuzamosan a radikális iszlamizmus hihetetlen mértékben terjedni kezdett ezekben a muszlim többségű államokban: Tádzsikisztán esetében egy ötéves (1992-1997), egyetlen polgárháború tört ki. Tehát az oroszokkal való együttműködés kezdetben a régió biztonságát és a különböző problémák megoldását szolgálta, mintsem a nyugati hegemonia ellensúlyozását. A határvitákat a közép-ázsiai országokkal csak lassan sikerült megoldani, sőt Kirgizisztán és Tádzsikisztán esetében még a mai napig is fennáll ez a vita, amely még kiegészül a számos határon túli üzbég kérdéssel is.²⁹

Az igazán vízváltató vonalat Oroszország megítélésről a kínai külpolitikában az 1996-as év jelentette. Boris Jelcin Pekingbe látogatott, ahol Csiang Cö-minnel együtt aláírta „*stratégiai partnerségről*” szóló egyezményt. Ettől kezdve szinte minden évben rendeznek kormányfői

---

²⁸ Jordán Gyula: *Kína szerepe az ENSZ békefenntartó tevékenységében*. In: *Nemzet és Biztonság* 8. (2011.) 53.

²⁹ A közép-ázsiai határviták eredete a XX. század első felére tehető. Sztálin 1924-1936 teljesen önkényesen húzta meg a határokat Közép-Ázsiában. Szándékosan nem vette figyelembe sem a földrajzi, sem az etnikai és sem a gazdasági határokat. Életképtelen tagköztársaságokat hozott létre, hogy azok még jobban függjenek Moszkvától és ne akarjanak elszakadni. Ezenfelül, ha mégis függetlenednének, akkor súlyos etnikai konfliktusokkal nézzenek szembe.

találkozókat, amelyet a több tucat bizottság, albizottság és munkacsoport együttl működése egészít ki.³⁰ A következ lépcs fok a 2001-es Sanghaji Egyezmény aláírása volt, amikor is Kína és Oroszország egy nagyon is kézzelfogható hatalmi struktúrát teremtett maga köré. Peking – a hidegháború elején tapasztalt rendkívül szoros kínai-szovjet barátságtól eltér en – nem az ideológiára építette a Moszkvával való együttl működést, hanem szigorúan a pragmatizmusra. Oroszországra Kína egyre inkább partnerként tekintett, s jelent sége rohamosan n tt a kínai külpolitikai gondolkodásban. Jelzésérték volt, hogy például Hu Csin-tao kínai elnök 2003-ban a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében tartott intézetben tett el ször említést az új kínai „*a harmonikus világrend*” koncepciójáról. Ez azonban még kevés figyelmet váltott ki, ezért nagyobb nyilvánosság el tt, a 2005-ben tartott, az ENSZ megalakulásának hatvanadik évfordulója alkalmából tartott rendkívüli közgy lésén beszélt ismételen a „*harmonikus világrend*” koncepciójáról. Ez a fajta kínai elképzelés négy f elemre épített:³¹

- a.) multilateralizmus minden eszközzel fönntartandó, s az ENSZ szerepe er sítend ;
- b.) csak a kölcsönösen el nyös együttl működésnek van jöv je. A fejlett országoknak nagyobb felel sséget kell vállalniuk a kiegyensúlyozott fejl désben, a fejlőd knek pedig maguknak is többet kell tenniük saját fejlődésükért. Olyan világot kell teremteni, melyben a civilizációk békésen élnek együtt;
- c.) minden országnak joga van függetlenül megválasztania saját társadalmi rendjét, s döntését mindenkinek tiszteletben kell tartania;
- d.) az ENSZ-et „ésszer és szükséges mértékben”, „lépésről lépésre zajló” reformoknak kell alávetni, hogy meg tudja rizni tekintélyét.

Oroszországra ebben a harmonikus világrendben óriási szerep jutott. A Kína szempontjából, Oroszország testesíti meg a legf bb ellensúlyt az Egyesült Államokkal szemben. A kínai külpolitikai gondolkodásban Oroszország partner az amerikai unipoláris világrend megakadályozásában és Washington befolyásának csökkentésében Közép-Ázsiában és a Távol-Keleten. Stratégiai szempontból Kína sokkal magabiztosabban lenne, ha mögötte egy

---

³⁰ Ludvig Zsuzsa: *Oroszország és Kína: A partnerség határai. In: Világgazdasági Kutatóintézet M helytanulmányok 80.* Budapest: MTA Kiadó, 2008., 5.

³¹ Németh Iván: *Új világrend felé a 21. század elején - Kína szerepe. In: Kína és a világ - Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének er sődése.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Kiadó, 2011., 24.

stabil Oroszország állna. Így nem kellene ügyelnie a nyugati és az északi határokra, s szinte minden figyelmét Délkelet-Ázsia, Kelet-Ázsia az indiai-kínai határra szentelheti.

Továbbá Oroszország nagy felvevő piacot jelent a kínai termékek számára, egy lehetséges alternatívát abban az esetben, ha Peking kapcsolatai vészesen megromlanának a Nyugattal. Egy kínai–orosz szövetség olyan gazdasági konglomerátumot jelentene, amely amellet, hogy magában foglalná a világ egyik legerősebb gazdasági hatalmát, élelmiszerek és energiahordozók tekintetében teljesen önálló lenne. Oroszországnak nagyon fontos szerepe van a kínai fegyverkezésben is. Az orosz vezetés, eltérően a legtöbb nyugati országtól, soha nem tartotta be a Kína elleni fegyverembargót, s így 1990-es évek közepétől szinte minden évben szállított fegyvert az országba. Ezenfelül azt sem szabad még elfelejteni, hogy a 2000-es években a kínai diplomáciai számára rendkívül fontos volt az oroszok támogatottsága, azokon a területeken, ahol Kína mindig is a nyugati kritika és támadások célpontjának számított, mint például Tajvan, Tibet és az ujgur kérdés. Ezért csakhamar kialakult az a kínai szemlélet, hogy Oroszországgal való szoros együttműködés nemcsak ellensúlyozhatja a nyugati hegemóniát, hanem egyfajta *ázsiai egyensúlyt* hozna létre.³²

Tehát Kína jelenleg (még) nem ér annyira, hogy egyedül felborítsa az Egyesült Államok által diktált világrendet. Azonban ez nem jelenti azt, hogy más nagyhatalmakkal együttműködve ne jelentene komoly kihívást az amerikai hegemóniára és ne próbálná az amerikai befolyást kiszorítani az Eurázsiai-térségből. Ez elsősorban a közép-ázsiai és kelet-ázsiai térségre vonatkozik, ahol már évek óta nagyon szoros verseny alakult ki a felek között, de már a közel-keleti térségre is kiterjedt, ahol 2011-es események óta Barack Obama geopolitikai visszavonulásra kényszerül. Oroszország változatlanul fontos szerepét a kínai kül- és biztonságpolitikai doktrínában mi sem bizonyítja jobban, mint a legutóbbi, 2013-as kínai Fehér Könyv. A dokumentum több pontban is foglalkozott Oroszországgal, felsorolta és bemutatta szinte az összes közös katonai együttműködést és hadgyakorlatot, valamint kiemelt partnerként tekintette Moszkvát a világ stabilitásának fenntartásában.³³

---

³² Rácz Lajos: *Nagyhatalmi viszonyok Ázsiában (A Kína–USA–Oroszország–India–Japán ötszög)*. In: *Kína és a világ - Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Kiadó, 2011., 65.

³³ Xinhua: *The Diversified Employment of China's Armed Forces*. In: *Ministry of National Defense of the People's Republic of China*. (2013.04.16.) http://eng.mod.gov.cn/TopNews/2013-04/16/content_4442750.htm Megtekintve: 2013.04.18.

2.2 Kína szerepe az orosz külpolitikában

Az orosz vezetés álláspontja Kína szerepéről az orosz külpolitikában már a kezdetektől fogva jóval árnyaltabb volt. Moszkva számára sokáig nem volt egyértelmű, hogy Peking valójában riválisa-e Oroszországnak vagy potenciális partnere. 1996-ban, amikor már létrejött a Sanghaji Ötök nevű szervezet, még az orosz Nemzetbiztonsági Tanács egyik doktrína tervezete Kínát – az Egyesült Államok, Németország és Japán után – Oroszországra veszélyes országgént említette, különösen a Közép-Ázsiáért folytatódott verseny és a távol-keleti kínai terjeszkedés miatt.³⁴ Az orosz katonai vezetés – a politikaival ellentétben – továbbra sem bízott a kínai lépésekben. Bár igaz, hogy Mongóliánál csökkent a kínai határőr részeg száma, de mivel Kína atomhatalom volt, ezért potenciális fenyegetést jelentett Oroszországra nézve.

Ezért aztán az orosz szemzőből valódi fordulóponthoz vezetett az 1997-es év, amikor a két ország vezetése ártértékelt a világban eddig betöltött szerepüket, és egy szinte történelmi jelentőségű bejelentésre került sor: „*a többpólusú világról és az új nemzetközi rendről*.” A bejelentéssel gátat akartak szabni az amerikai terjeszkedésnek és el segíteni a biztonságpolitikai együttműködést a két ország között. Ezzel párhuzamosan egyre fontosabb szerepet szántak az 1996-ban létrejött Sanghaji Ötök szervezetének. Lényegében ez a szervezet jelentette a legfontosabb kapcsolati elemet Oroszország és Kína között. Mivel mindkét ország céljai mind regionális viszonylatban, mind globálisan több pontban megegyeztek. Az 1996-2001 közötti időszakban tehát a kínai-orosz együttműködés – bár bilaterálisan szinten fejlődött – valójában a Sanghaji Ötök fejlesztését és kibővítését jelentette. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Moszkva fokozatosan lemondjon az ideológiai alapú külpolitikáról, és Pekinghez hasonlóan a pragmatizmusra helyezze a hangsúlyt. A tárgyalásokon – a határvitákon kívül – kerültek a konfliktusos területeket és inkább egy integrációs szervezet létrehozására mellett kardoskodtak. Végül 2001-ben koronázta siker az erre irányuló erőfeszítéseket: a Sanghaji Ötök és Üzbegisztán Sanghajban aláírt egy szerződést, és ezzel létrejött a Sanghaji Együttműködési Szervezet. A Sanghaji Szerződésben megjelent a terrorizmus, szeparatizmus és a különböző szélsőségek elleni összehangolt fellépés igénye. A szervezet fő szorgalmazója Oroszország volt, amely először exportált sikeresen egy európai biztonságpolitikai intézményt a Távol-Keletre, mégpedig úgy, hogy

---

³⁴ Deák András: *Az orosz külpolitikai gondolkodás története (1992-1997)*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2005, 118.

mind a multilaterális vonásokban, mind a belső mechanizmusban az európai modelleket követte.³⁵

Csakhogyan 2001 után Oroszország még mindig igyekezett távolságot tartani Kínától, valamint nem mélyültek annyira a kapcsolatok, mint azt, ahogy a kínai vezetés szeretne volna. Az orosz szemzőből a kínai-orosz viszony alakulása sokáig attól függött, hogy éppen abban az időszakban Moszkvának milyen volt a viszonya a Nyugattal. Amennyiben jó volt, akkor a kínaiakkal való együttműködés igénye csökkent. Erre tökéletes példa a 2001. szeptember 11-ét követő terrorizmus elleni harc, ahol Oroszország és az Egyesült Államokkal szorosan együttműködött, és Nagy-Britanniával együtt már-már baráti viszony alakult ki. Viszont a 2003-as a harmadik Öböl-háború miatt ismét megromlott a kapcsolatuk, és ekkor Oroszország ismét Kína felé fordult. Ezenfelül a 2003-as grúziai, és még inkább a 2004-es ukrajnai „színes forradalom” még inkább bizalmatlanná tette Putyint a Nyugattal szemben. Valójában eddig úgy tűnt, hogy Moszkva egy olyan hárompólusú világ kialakításában volt érdekelt, ahol egyfajta hídszerepet töltheti be a Kelet és Nyugat között. Emiatt Oroszország sokkal gyakrabban játszotta ki a Kína-kártyáját, mint fordítva.³⁶

Az orosz külpolitika a 2005-2007 között ment át a legnagyobb átalakuláson. Oroszország 2005-ben kezdett megvisszatérni a nagyhatalmi politikába, mint fő szereplő és megkerülhetetlen tényező: Moszkva ebben felújította a kapcsolatait Szíriával; nyilvánosan is segítséget nyújt Teheránnak a békés célú atomprogramban; valamint óriási fegyvervásárlási egyezményt kötött Hugó Chávez Venezuelájával. 2006-ban Putyin az éves üzenetében az alábbi globális külpolitikai terveket ismertette:³⁷

- 1.) Új erőviszonyok kialakítása az Egyesült Államokkal
- 2.) A katonai erő továbbfejlesztése
- 3.) Oroszország energia-nagyhatalmi státuszának elismerése
- 4.) az orosz állami szuverenitás és a határok megváltoztathatatlanságának kompromisszumok nélküli elfogadtatása.

---

³⁵ Deák András: *Az orosz külpolitikai gondolkodás története (1992-1997)*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2005, 117.

³⁶ Andrew Kuchins: *Russian perspectives on China: Strategic Ambivalence*. In: *The Future of the China-Russian relations*. Kentucky: The University Press in Kentucky, 2010, 35.

³⁷ Póti László: *Új minőség az orosz külpolitikában*. In: *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 4.* (2006), 2.

Ettől az évtől kezdve Oroszország gyakran kerül konfliktusba a Nyugattal, legyen szó a rakétavédelmi pajzsról, a gázszállítás körüli vitákról, vagy éppen a grúz-orosz háborúról. Ezért az orosz vezetés lassan újraértékelte Kína jelentőségét és már hajlandónak mutatkozott nemcsak a gazdasági-katonai, hanem a politikai kapcsolatok elmélyítésére is. Az elmúlt években nyilvánosságra hozott orosz dokumentumok, mint például és „Az Orosz Föderáció nemzetbiztonsági stratégiája 2020-ig” jelzi az orosz biztonsági, katonai irányváltást, amely felhatalmazza az orosz hadsereget, hogy preventív csapást is mérhet az ellenségre, vagy növelheti a nukleáris fegyverek arzenálját. A 2010-ben kiadott orosz Külpolitikai Koncepció az olyan intézményekben történő kooperációra fektette a hangsúlyt, mint például a „hármasság együttműködés” (Kína, Oroszország és India), a Sanghaji Együttműködési Szervezet – India, Irán és Pakisztán felvételével – és a BRIC-csoport.

Azonban Oroszország napjainkig, vagy legalábbis 2011-ig, még mindig távolságtartó volt Kínával szemben, még csak szövetségesnek sem mert nevezni a hatalmas országot. Ám ez a fajta kép fokozatosan átalakulóban van, köszönhetően a 2011-es „arab tavasz” nevezetű jelenségnek. Soha azelőtt nem találkoztak annyira a kínai-orosz érdekek, mint például Szíria esetében. A kínai-orosz együttműködés a nemzetközi politikában eddig is jelen volt, legalábbis a háttérben, de csak a Szíriával kapcsolatos vétóval vált ennyire nyilvánvalóvá.

2.3 Az arab tavasz hatása Kínára és Oroszországra

Mielőtt részletesebben kitérnék a szíriai válságra, fontos bemutatni, hogy miképp reagáltak Moszkva és Peking az arab tavasz nevezetű jelenségre.

Az arab tavasz a 2011-es év legváratlanabb eseményének számított, amely Észak-Afrikában és a Közel-Keleten még jelenleg is tart, bár már egyre többen arab sznek vagy arab télnek nevezik. A közvéleményénél talán magát az országban hatalmon lévő elitet döbbenette meg a tüntetéssorozat hevessége és nagysága. Hirtelen maguk a nagyhatalmak sem tudták, hogy miképp is reagáljanak az eseményekre.

Az Egyesült Államok aggodott amiatt, hogy befolyása a térségben csökkenni fog, valamint az iszlamista erők fogják átvenni a hatalmat az országokban. Habár a megbuktatott Nyugat-barát rendszerek miatt úgy tűnt, hogy az Egyesült Államok (s közvetve Izrael) a „jázminos forradalom” legnagyobb vesztesei, mégis Kínát és Oroszországot sokkal kényelmetlenebbül érintette ez a folyamat. Az orosz vezetés 2005 óta keményen dolgozott azért, hogy Jelcin alatt teljesen elhanyagolt térséggel ismét rendeződjön a viszony. Putyin és Medvegyev nemcsak az

Amerika-ellenes országokkal (Irán és Szíria), hanem a Nyugat-barát államokkal (Perzsa-öböl menti monarchiákkal) is igyekezett párbeszédre alapuló pragmatikus kapcsolatot kiépíteni.

Habár úgy t nt, hogy ez a tüntetэшullám elsöpörheti az orosz külpolitika mindenféle eredményét, amit sikerült öt év alatt elérni, mégis Moszkva kezdetben nem aggódott túlságosan az arab tavasz miatt. S t a folyamatnak volt egy-két pozitív hatása Oroszországra nézve. A zavargások és tüntetések miatt csökkent a k olaj kitermelés Észak-Afrikában és a Közel-Keleten. Ez jelent sen megnövelte az orosz k olaj és földgáz iránti keresletet az Európai Unióban, valamint pozitív hatással volt az orosz gazdaság GDP mutatóira.

Az orosz vezetés kezdetben a nyugati kormányok álláspontján volt, s t együtt is m ködött velük, mint például Tunézia esetében. Dmitrij Medvegyev orosz elnök 2011. január 26-án Davosban a következ t nyilatkozta a tunéziai események kapcsán: *„A kormányoknak nem szabad a babérjaikon ülniük és nem kellene hátrad lniük a kényelmes székhükben, hanem együtt kellene m ködniük a társadalmakkal, arra való tekintett nélkül, hogy azok hol találhatóók: Európában, Afrikában, vagy Latin-Amerikában.”*³⁸ Egyiptommal kapcsolatban is hasonló véleményen voltak az orosz és nyugati szakért k, ugyanúgy kifejezték a „stabil demokrácia” kialakulása melletti igényüket. Ennek a passzivitásnak az volt az oka, hogy Oroszországnak semmiféle komolyabb politikai-gazdasági-katonai érdeke nem f z dött ezekhez az országokhoz, s t a háttérben inkább örült annak, hogy a Nyugat-barát kormányok bukásával az Egyesült Államok geopolitikai visszavonulásra kényszerült.

Ezzel szemben Peking sokkal nagyobb félelemmel szemlélte az eseményeket. Egyrészt Kína számára – Moszkvával ellentétben – a csökken k olajexport végleges következményekkel járt volna a kínai ipar számára. Kína már 1993 óta folyamatos importra szorul a k olaj területén, ezért az ezredforduló óta hatalmas er feszítéseket tesz, hogy ki tudja elégíteni az energiaéhségét. Els dlegesen a Közel-Keletr l és Afrikából importálja a legtöbb fosszilis tüzel anyagot, s emiatt 1989 óta nagyon aktív külpolitikát folytatott a térségben. Jelent s kínai befektetések találhatóak az arab országokban, miközben kínai szakemberek nyújtanak segítséget az országok infrastruktúrájának kiépítésében és a modernizációban. Peking mindegyik régióbeli állammal igyekezett jó kapcsolatokat kialakítani, függetlenül attól, hogy milyen azoknak az országoknak az egymáshoz f zött viszonyuk: Kína például Szaúd-Arábiával és Iránnal is rendkívül jó kapcsolatokat ápolt. Ám a kínai kormány számára az arab tavasz sokkal több gonddal járt Kínán belül, mint azon kívül.

---

³⁸ Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)
<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

2011 februárjában a Tienanmen térhez közel lévő McDonald's helyszínén gyülekeztek, interneten szervezett tömeg igaz kevesebb volt, és nem jellemezte őket olyan forradalmi hangulat, mint 1989-ben, de a kínai kormány veszélyesnek ítélte az összegyűlt tömeget, és nem sokkal később a rendőrség letartóztatta a jelenlévőket.³⁹ Peking megpróbálta az arab tavasz jelentőségét lecsökkenteni, és lehetőleg a legkevesebb információt közölni az eseményekről. Ugyanakkor teljesen elszigetelni nem tudta a kínai közvéleményt, és különösen nehezebbre esett a kínai állami médiának magyarázatokat adni az történésekre. Képtelenek voltak megmagyarázni, hogy hirtelen miért szakadt meg az internetkapcsolat Egyiptomban, valamint a kínai média által „amerikai befolyás” alatt tartott tömeg, miért lázadt a szintén Amerika-barát Mubarak-rezsim ellen.⁴⁰ Ezenkívül Kínában jelentős létszámú muszlim közösség él az ország nyugati részén. A Hszincsiang-Ujgur (helyi nyelven Kelet-Turkesztán) tartományban él, mintegy tízmillió fő iszlám vallású ujugrok ugyanis függetlenséget vagy legalábbis széleskörű autonómiát szeretnének, és emiatt gyakran konfrontálódnak a kínai kormánnyal. Az ujugur zavargások okai közé sorolhatóak a civilizációs különbségek, számos halálos áldozatot követeltek mindkét oldalon. A kínai kormány attól tartott, hogy 2011-es forradalmi hangulat áterjedhet az ujugrokra is, ezért megtett mindféle erőfeszítést – nagyobb rendőri jelenlét, erősebb cenzúra, kijárási tilalmak – azért, hogy elejét vegye mindenfajta tüntetésnek. Az ujugur tavaszra végül nem került végül sor, ám ennek oka, hogy 2009-ben már zajlott egy óriási tüntetéssorozat, amelyet a kínai rendvédelmi erők levertek, és azóta se tértek magukhoz.⁴¹

Oroszország is kezdetben valami hasonlótól tartott, attól félt, hogy a tüntetések, ha határon belülre nem is, de a „közelkülföldre” áterjedhetnek, mégpedig Közép-Ázsiába és a Kaukázusra. Ebben a két régióban található ex-szovjet tagköztársaságokban ugyanis magas az iszlám vallásúak száma, és a kilencvenes években komoly kihívást jelentett a radikális iszlamizmus expanziójának megállítása. A legtöbb esetben sikeres volt ez az erőfeszítés, de Tádzsikisztán esetében kudarcot vallott és 1992-től 1997-ig tartó kegyetlen polgárháború zajlott a kormány és a muszlim ellenzék között. Oroszország attól tartott, hogy az arab tavasz tádzsikisztáni polgárháborúhoz hasonló következményekkel járna az egész régióban, ezért Moszkva szinte minden engedélyét és segítséget megadott a még Szovjetunióban tanult,

---

³⁹ Mészáros Tamás: Kínát is elérte a forradalom szele. (2011.02.24.)

http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2011/02/24/kinat_is_elerte_a_forradalom_szele/

⁴⁰ Perry Link: Middle East Revolutions: The View from China. (2011.02.17.)

<http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2011/feb/17/middle-east-revolutions-view-china/>

⁴¹ A Hszinhua kínai hírügynökség beszámolója szerint a kezdetben békésen demonstráló ujugrok azért gyűltek össze, hogy követeljék annak a 2009 június történelmi incidens kivizsgálását, amikor egy dél-kínai játékgyárban két fiatal ujugur férfi vesztette életét, miután hán kínaiakkal összetűzésbe keveredtek. A zavargásokban 197-en vesztették életüket – többségében hán kínai – és több mint 1700-an megsebesültek. Emellett az utcai károk is jelentősek voltak. A felkelők felgyújtottak 261 járművet, 203 üzletet és 14 lakóingatlant.

orosz-barát elitnek, hogy elejét vegyék a tüntetéseknek. 2011 elején lépéseket tettek egy esetleges forradalom kitörése ellen. Ez az jelentette, hogy szabályozták és felügyelték az internetet, különösen a közösségi oldalakat, mint pl. Facebook és a Twitter. A külföldről érkező híreket cenzúráknak vetették alá. Ellenzékieket nem hagyták szóhoz jutni vagy megfigyelés alatt tartották őket. Még az NGO-k terjedését és a hatáskörét is csökkentették.⁴²

Az arab tavasz akkor vált fontosabb prioritássá az orosz és a kínai külpolitikában, amikor a folyamatok elérték Líbiát. Mindkét országnak komoly befektetései és érdekei voltak az észak-afrikai országban. Medvedyev többször is kijelentette, hogy a líbiai polgárháború Kadhafi és „fanatikus” csoportok harcát jelenti, amelyhez a Nyugatnak semmi köze. Vlagyimir Putyin is figyelmeztetett: a „beavatkozás a szélső szélső iszlamista csoportok győzelmét jelentheti az országban, valamint a nézeteik terjeszkedését a régióban.”⁴³ Az orosz gazdasági elit is érdekelt volt a Kadhafi-rezsim fennmaradásában. Moszkva 2008 áprilisában Tripoli több mint 4,5 milliárd dollárnyi, még a szovjet idők kb. 1/3-át származó adósságát engedte el.⁴⁴ Két milliárd euró értékben az oroszok építettek volna egy ötszáz kilométeres gyorsvasutat Bengazi és Szirt között. Az orosz fegyveripar harmadik legfontosabb arab vásárlója Líbia volt, Algéria és Szíria után. Egy 2010-es szerződés értelmében Tripoli 1,8 milliárd dollár értékben vásárolt volna orosz fegyvereket, főleg katonai szállító repülőgépeket és légvédelmi rakétákat. Líbia ugyanis Algéria és Szíria után a harmadik legnagyobb orosz fegyver import révén tette ki magát a régióban, átlagosan 2 milliárd dollárt meghaladó megrendelés állományával az elmúlt évtizedben.

Kínának hasonló érdekeltségei voltak Líbiában. A kínai üzletemberek becslések szerint 18,8 millió dollárt fektettek bele közel ötven líbiai nagyberuházásba, köztük a líbiai vasúthálózatba és a szénhidrogéniparba. A kínai kormány kínai szakembereket is küldött Líbiába és a polgárháború alatt 38000 kínai állampolgárt kellett kimenekíteni az országból.⁴⁵

Végül a 2011. március 17-én megszavazott 1973-as számú ENSZ határozat volt az, amely igazán közel hozta egymáshoz az orosz és a kínai álláspontot, s ekkor kezdődött el egyfajta szorosabb kooperáció Kína és Oroszország között. Bár a Líbia feletti „repülés tilalmi övezet

---

⁴² Aigerim Zikibayeva: What does the Arab Spring mean for Russia, Central Asia, and the Caucasus. (2011.09.) http://csis.org/files/publication/110912_Zikibayeva_ArabSpring_Web.pdf

⁴³ Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.) <http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

⁴⁴ MTI: Oroszország elengedte Líbia több mint 4 milliárd dolláros adósságát. In: HVG (2008.04.17.) http://img0.hvg.hu/gazdasag/20080417_oroszorszag_libia_4_milliard_adossag

⁴⁵ Jonas Parello-Plesner: China and the Arab Spring: External and Internal Consequences and Implications for EU-China Cooperation. (2011.05.) http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_53_2011.pdf

felállításáról” szóló határozatnál Oroszország és Kína tartózkodott a szavazástól, ami lehetet vé tette ugyan NATO légtértilalmi övezet felállítását, de Peking és Moszkva hangot adott a kritikáinak és figyelmeztette a nyugati országokat, hogy Líbia után már élni fognak a vétőjogukkal. Természetesen a líbiai polgárháborúba való beavatkozás más következményekkel járt, mivel a nyugati segítség nem merült ki csupán a légtér lezárásban, hanem aktívan is részt vettek Kadhafi bukásában. A NATO katonai célpontokat szállított, miközben folyamatosan szállította a fegyvert a líbiai Átmeneti Nemzeti Tanácsnak. Ezt a lépést Moszkva és Peking nehezményezte, mert szerintük az ENSZ BT 1973-as határozata nem terjedt ki a rezsím megdöntésére, hanem csak a civilek védelmére. Ehhez képest az akcióban résztvev államok – Oroszország és Kína szerint – a belügyekbe is beavatkoztak azzal, hogy nyíltan részt vettek fel a Kadhafi-rezsím megdöntésében. Ez a fajta tapasztalat végül szerepet játszott abban, hogy a kínai és az orosz külpolitika a jövőben jobban együttműködik bizonyos külpolitikai kérdésekben, lásd a szíriai válság.

2.4 A szíriai válság

A szíriai polgárháború 2011 márciusában vette kezdetét. Oroszország nyíltan, Kína pedig inkább a háttérben, támogatásáról biztosította Bassár el-Aszad elnököt. Moszkva – Líbiától eltérően – nem volt hajlandó semmiféle engedményre, a különböző ENSZ BT határozatokat leszavazta és vállalta a nyílt konfliktust is a többi tagországgal. Az orosz vezetésnek ugyanis számos érdeke fűződik az Aszad-rendszer fennmaradásában, amelynek bukásával és egy új (szunnita vezetéssel) mind veszélybe kerülnek. Moszkva támogatásának katonai, geopolitikai, gazdasági és történelmi okai vannak.

Szíria már a hidegháború idején fontos szövetségese volt a Szovjetuniónak. A szír-szovjet kapcsolatok története egészen a hidegháború első évtizedéig nyúlik vissza. 1954-ben Szovjetunió és Szíria megkötötte az első fegyvervásárlási egyezményt. A számtalan szovjet – valamint csehszlovák – fegyverszállítmány és szakemberek ellenére elég sokáig viszontagságos volt a viszony a Kreml és Damaszkusz között. A szovjet vezetés 1963 után még bizalmatlan volt a szír Baasz (Újjászületés) Párttal szemben, annak ellenére, hogy az szocialista (de nem kommunista!) ideológiát vallott. A szír-szovjet kapcsolatok Háfez el-Aszad 1970-es javító forradalma és hatalomra kerülése után mélyedtek el igazán. Bár Háfez el-Aszad hatalomra kerülése után is voltak hullámvölgyek Szíria és a Szovjetunió kapcsolatában, de a szovjet fegyverszállítmányok korántsem álltak le és Damaszkusz többször

is kiállt a Szovjetunió mellett, mint például az 1979-es afganisztáni intervenció idején.⁴⁶ A Szovjetunió bukása után, az orosz Borisz Jelcin elnöksége alatt, ismételen h vösek lettek a diplomáciai kapcsolatok Damaszkusz és Moszkva között. Vlagyimir Putyin volt az, aki helyreállította a kapcsolatokat, 2005-ben ugyanis elengedte Szíria hidegháború alatt felhalmozott államadósságát – mintegy 9,6 milliárd dollár – és szerz dést írtak alá a Tartuszban található, egykori szovjet kiköt felújításáról és kib vítésér l. Ezután Damaszkusz az orosz fegyverek legnagyobb vásárolója lett a térségben, s az orosz vezetés immáron nemcsak az elavult fegyvereket adta el a Szíriai Arab Hadseregnek, mint a hidegháború idején. 2008-ban a szíriai légier végre megkapta a régóta áhított MiG-29SMT vadászgépeket, valamint 36 darab Pantsir S1E légvédelmi rendszert és két Amur-osztályú orosz tengeralattjárót vásárolt meg. A fegyverszállítmányok 2011 után sem álltak le, s hatalmas nemzetközi vihart kavart, amikor kiderült, hogy az oroszok az S-300-at is el akarják adni Szíriának.

Az orosz gazdasági érdekeket sem szabad figyelmen kívül hagyni. 2010-ben az orosz gazdaság 1,1 milliárd dollár értékben exportált Szíriába.⁴⁷ Az orosz befektet k leginkább a szíriai infrastruktúrákba, úthálózat fejlesztésébe, energetikába és a turizmusba fektetnek bele. Több orosz nagyvállalat található Szíriában, akik jelent s számú szakemberrel járulnak hozzá az ország gazdasági fejl déséhez. Ilyenek például az orosz acélgyártásáról híres TMK, gáztermelésben jártas ITERA, Tatfnet nev energetikai cég vagy az Aeroflot légi vállalat. Becslések szerint az Aszad bukásával az orosz vállalatok több, mint húszmilliárd dollár bevételt l esnének el.

Kínának koránt sincsenek ilyen jelent s érdekei Szíriának, szerepe jóval árnyaltabb. A hidegháború alatt Peking mindig is Moszkva-h országnak tartotta Szíriát.⁴⁸ A két ország között az els sikeres kapcsolatfelvétel csak 1989 után történt meg, s az is inkább a katonai

---

⁴⁶ A Baasz Párt és a Kreml között vita tárgya volt még az arab-izraeli konfliktus, a palesztin kérdés és a libanoni polgárháború is. Továbbá Háfez el-Aszad nem mondott le az arab nacionalizmusról sem, ugyanúgy támogatta a Nagy-Szíria elképzelést, mint az el dei. A gazdasági-társadalmi kérdésekben azonban teljes mértékben megegyezett a Damaszkusz és Moszkva véleménye. Háfez el-Aszad államosítást, infrastruktúra kiépítését, társadalombiztosítást, ingyenes oktatást, egészségügy fejlesztését hajtott végre, miközben üldözte a Muszlim Testvériséget.

⁴⁷ DG: trade statics: Syria - Eu bilateral trade and trade with the world. (2012.03.21.)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113451.pdf

⁴⁸ Bár ez nem jelenti azt, hogy nem voltak próbálkozások. 1969-ben Musztafa Tlasz, Háfez el-Aszad személyzeti f nöke, Kínába látogatott. A Pekinggel való kapcsolatfelvétel oka Szaláh Jadid volt, aki túlságosan is elkötelezte magát Moszkva mellett, s Háfez el-Aszad igyekezett t ellensúlyozni a Baasz Párton belül. A kínaiaknak és a szíriaiaknak sikerült megegyezniük a fegyvervásárlásról, Musztafa Tlasz pedig engedte magát lefényképezni Mao Ce Tung Vörös könyvecskéjével a kezében. Ezt látva a Szovjetunió egy rövid id re leállította a Szíriába történ fegyverszállítást, s t utasította a Baasz Pártot, hogy vonja vissza a kínaiakkal kötött üzletet

dimenziót érintette. Kína els sorban a szíriai hadsereg rakétafejlesztésében segédkezett 1993 és 1996 között. Ez nemcsak a fegyverek és technológia megvásárlását jelentette. Szíriai szakembereket, mérnököket képeztek ki Észak-Koreában és Kínában.⁴⁹ Komolyabb gazdasági együttm ködés csupán az ezredforduló környékén került sor Damaszkusz és Peking között. 2010 év elején Szíria 2,2 millió dollárnyi érték árut importált Kínából. Viszont ez a kapcsolat egyirányú, mivel a szíriai export csupán 1%-a jut el Kínába. 2006-ban Kína lett a második legfontosabb befektet Szíriában, Oroszország után. A kínai befektet k a szír textiliparba és turizmusba fektettek bele leginkább. 2005-ben Kína legnagyobb és legjelent sebb olajvállalata, a PetroChina és a szíriai nemzeti olajvállalat hatalmas lépésre szánták el magukat. Egy milliárd dollár érték szerz dést írtak alá, hogy közösen kitermelik a Szíriában található k olajlel helyeket.⁵⁰

Oroszország és Kína tehát gyakorlatilag a kezdett l fogva együttm ködött Szíria esetén. Medvedyev már 2011 májusában kijelentette, hogy Oroszország nem fogja támogatni a Szíria elleni ENSZ szankciókat. 2011. június elején Szergej Lavrov, orosz külügyminiszter így figyelmeztet: „*a nemzetközi közösségnek nem szabad megengednie semmiféle provokációnak, amelynek az a célja, hogy egy rezsimet megdöntsön.*”⁵¹ Emiatt a 2012.október 5-én tartott ENSZ Biztonsági Tanácsának ülésén Kína Oroszországgal együtt nemmel szavazott egy Európai Unió tagállamai által kidolgozott határozatra, amely gazdasági szankciókkal sújtotta volna Szíriát. Moszkva sokáig nem is volt hajlandó tudomásul venni a szíriai válság tényét, Szergej Lavrov, az orosz külügyminiszter, csak 2011 novemberében egy sajtótájékoztató során jelentette ki: „*a közel-keleti arab országban már nagyon is polgárháborúra hasonló állapotok vannak kialakulóban.*”⁵² Oroszország ezután egy saját javaslatot terjesztett el 2011. december 15-én. Ebben ugyan elismerte az orosz vezetés, hogy Damaszkusz „aránytalanul er szakos” eszközöket alkalmaz a felkel kkel szemben, azonban továbbra is kitarzott azon véleménye mellett, miszerint az országban zajló er szakért és vérontásért els sorban a felkel k a militánsok a felel sek, éppen ezért ellenzi szankciók bevezetését Szíria ellen.⁵³

---

⁴⁹ Dinshaw Mistry: *Containing Missile Proliferation*. Washington: University of Washington Press, 2003, 106.

⁵⁰ Levant: Syria - China - trade partners. (2012.04.16.)

<http://www.executive-magazine.com/getarticle.php?article=9819>

⁵¹ Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)

<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

⁵² MTI: Orosz külügyminiszter: polgárháború lehet Szíriában. In: *HVG* (2011.11.17.)
http://hvg.hu/vilag/20111117_sziria_polgarhaboru

⁵³ WORSNIP, Patric: *Russian draft offers hope of U.N. Syria resolution*, (2012.09.15)
<http://www.reuters.com/article/2011/12/15/uk-syria-un-idUSTRE7BE25320111215>

A következő nagyobb a szíriai eseményekkel kapcsolatos ENSZ BT szavazás 2012. február 4-én történt. A korábbi elképzelésektől eltérően ez a határozat nem támogatott volna semmiféle katonai beavatkozást Szíriában. A tervezettel az Arab Liga is teljes mértékben egyetértett és támogatta is. A szavazás azonban megbukott, köszönhetően az orosz és a kínai vétónak, annak ellenére, hogy a Biztonsági Tanács további tizenhárom tagja a határozat mellett döntött. Ezt a határozatot is túlságosan „elfogultnak” tartották. Gennagyij Gagyilov, az orosz külügyminiszter-helyettes szerint a vétó oka az volt, hogy nem szerepelt fegyveres beavatkozást kizáró kitétel, valamint kilátásba helyezték Bassár el-Aszad menesztését, amit Moszkva ugyancsak nem fogadott el.⁵⁴

Moszkva nemcsak politikai-retorikai szinten támogatta Damaszkuszt, hanem fegyverrel és segélyekkel is. Az S-300-as légvédelmi rakéták valójában a jéghegy csúcsa, mivel az oroszok rendkívül sok kézfegyverrel, lőszerrel és páncélosokkal is segíti a Szíriai Arab Hadsereget. Szinte folyamatosan szállítják az élelmiszert és gyógyszert is, általában Ukrajnán keresztül. 2012 év végén és 2013 év elején volt egy rövid időszak, amikor már az orosz támogatás is alábbhagyott, mivel az orosz vezetésben néhányan úgy gondolták, hogy Bassár el-Aszad bukása már csak idő kérdése. Ezért fordulhatott elő az, hogy 2013. január 16-án bezárták az aleppói orosz konzulátust. Január végéig mintegy száz orosz állampolgár hagyta el Szíriát és csökkent és az orosz flottát is készenlétbe tartották egy esetleges evakuálást illetően.⁵⁵ Csakhogy 2012 áprilisában a Szabad Szír Hadsereg lendülete megtört, amikor a Szíriai Arab Hadsereg al-Qusayrnál áttörte a frontot és visszafoglalta a települést. Azóta a kormányerők folyamatos lendületben vannak, és az FSA nemcsak visszavonult, hanem gyakorlatilag szétesett több kisebb frakcióra és militáns csoportra, akik közül nem egy terrorista gyökerekkel rendelkezik (al-Nuszra Front, Iraki és Levantei Iszlám Állam stb.). Ezek a csoportok gyakran egymás ellen fordultak és véres összecsapások zajlottak közöttük.

Moszkvának volt köszönhető az is, hogy nem valósult meg egy nyugati légi hadjárat Szíria ellen. 2013. augusztus 21-én, Damaszkusz környékén a világtörténelem második legsúlyosabb vegyi támadását hajtották végre, de még mindig nem derült ki, hogy pontosan kik is voltak az elkövetők. A jelentések szerint: szarin gázt vetettek be és az áldozatok száma 1429, köztük 426 gyerek, tehát. A Nyugat meg volt győződve arról, hogy csakis Bassár el-Aszad követhette el ezt a tettet és Barack Obama – Törökország és az arab országok támogatásával –

---

⁵⁴Horváth Hajnalka: Újabb kínai-orosz nem a Biztonsági Tanácsban. (2012.02.06.) http://kitekinto.hu/iszlam/2012/02/06/ujabb_kinai-orosz_nem_a_biztonsagi_tanacsban

⁵⁵<http://korkep.sk/cikkek/kulugyek/2013/02/04/a-meglepett-oroszlan-izraeli-legicsapas-sziriaban#comments>

büntet hadjáratot akart indítani Szíria ellen. A Kelet-Mediterráneumban hirtelen megnőtt a NATO hadihajók száma, ami arra készítette az orosz vezetést, hogy hasonlóképpen reagáljon: gyakorlatilag a fél orosz flotta ott jár rögzött. Komoly riadalmat váltott ki, amikor szeptember 3-án az orosz haditengerészet két ballisztikus rakétát észlelt a Földközi-tenger felett. Később kiderült, hogy ez egyelőre be nem jelentett izraeli rakétateszt volt.⁵⁶

Mindenesetre ez szükségessé tette a szíriai válság mihamarabbi megoldását. Az orosz diplomáciai, szeptember 9-én arra kérte a szír külügyminisztert: *“Moszkva nem csupán a vegyi fegyverek nemzetközi felügyelet alá helyezését, hanem ezt követő megsemmisítésüket is sürgeti, akárcsak azt, hogy Szíria teljes jogú tagként csatlakozzon a Vegyifegyver-tilalmi Szervezethez (OPCW).”* Vlagyimir Putyin szeptember 10-én ismét felszólította az Egyesült Államokat, hogy mondjon le a szíriai erők szak alkalmazásáról, mert szerinte csak így lehet szavatolni a szíriai vegyifegyver-arszénál nemzetközi felügyelet alá helyezéséről szóló kezdeményezés sikerét. Az Egyesült Államok az orosz – és természetesen a háttérben zajlott kínai nyomás – hatására kénytelen volt visszakozni és lemondani a támadásról.

---

⁵⁶Kraj ír Lukács: *A vörös vonalon túl – A vegyi fegyverek bevetése Szíriában*. In: *Körkép* (2013.09.12.)
<http://korkep.sk/cikkek/kulugyek/2013/09/12/a-voros-vonalon-tul-a-vegyi-fegyverek-bevetese-sziriban>

III. fejezet

A kínai-orosz biztonságpolitikai kooperáció

3.1 A fegyverkereskedelem

Oroszország a történelem során mindig is Kína egyik legfontosabb fegyverellátója volt. A XX. században Sztálin hatalmas mennyiségű fegyverekkel és szovjet katonai tisztekkel is támogatta a szövetségesét – a kínai kommunista mozgalom vezetőjét – Mao Ce-tungot.⁵⁷ Az 1950-es években aranykorát élte a szovjet-kínai fegyverkereskedelem, ez tette ki a kereskedelmük több mint 60%-át. A hatvanas évektől kezdődően egészen a gorbacsovi nyitáig a szovjet hadiszállításokban óriási visszaesés következett be. Gorbacsov 1989-es pekingi látogatása volt ismét az, amely helyreállította a kínai-szovjet kapcsolatokat, amelynek egyik következménye lett a fegyverexport ismételt fellendülése. Az szovjet fegyvervásárlás másik kiváltó oka a Tienanmen téren bekövetkezett események voltak, mivel a különböző nyugati embargók eredményeként a Népi Felszabadító Hadsereg (NFH) utánpótlásának rendkívül körülményessé vált. Ezenfelül megakadtak a különböző katonai együttműködések is. Ilyen sorsa jutottak az 1985-től kezdődően, a kínai hadsereg modernizációját célzó nyugati-többek között az elektrotechnikai fejlesztését szolgáló amerikai *Peace Pearl* – programok is.⁵⁸ Mivel a Kreml semleges álláspontot képviselt és nem támogatta a nyugati embargót, Peking számára egyértelmű volt, hogy a Szovjetunióhoz fordulni azért, hogy betöltse a kínai fegyverimport területén hirtelen keletkezett vákuumot. A kínai hadsereg növekvő fegyvervásárlási igényei a felbomlásban lévő Szovjetunió számára is létfontosságú volt. A szovjet hadiipar termelése így nem állt le teljesen és a váratlanul feleslegessé váló hadianyagok kérdése is megoldódott. Továbbá nem elhanyagolható szempont, hogy Moszkva jelentős bevételre tett szert, amikor eladta ezeket a szovjet fegyvereket afrikai, közel-keleti és kelet-ázsiai országoknak. 1990. április 24-én Li Peng – a kínai miniszterelnök – a Kremlben találkozott Mikhael Gorbacsoval. A találkozó során megbeszéltek egy lehetséges, szorosabb katonai együttműködést a két ország között. A találkozó alatt megegyeztek egy közös légierő-fejlesztési programot elindításáról, valamint Kína ismételt hatalmas mennyiségű szovjet

---

⁵⁷ Azonban az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy a sztálini vezetés mindkét felet kiszolgálta, Csang Kaj-sek nacionalistáit is ellátta szovjet puskákkal és felszereléssel.

⁵⁸ Tsai, Ming-Yen: *From Adversaries to Partners? Chinese and Russian Military Cooperation After the Cold War*. Connecticut: Greenwood Publishing Group, 2003., 41.

fegyvereket vásárolt. Ugyanabban az évben már meg is érkeztek az első szovjet fegyverek Kínába, mégpedig 24 darab Mi-17 HIP szállítóhelikopter.

Az 1990-es években Oroszország részesedése – közel 26 milliárd dollár – a teljes kínai fegyverimporton belül meghaladta a 90 százalékot.⁵⁹ 1992-től 2007-ig Oroszország Kínának, Iránnal, Indiával és Észak-Koreával egyetemben minden évben szállított fegyvert. Kezdetben Peking a kínai légierő és haditengerészet számára vásárolt fegyvereket, többnyire befejezetlen szovjet tengeralattjárókat és hadihajókat.⁶⁰ A kínai vezetés számára a légierő fejlesztése szintén fontos prioritást élvezett, 1992-ben 26 darab vadászgépet (Su-27) vásárolt Oroszországtól. Később Moszkva már inkább radar, elektronikai és hajtómű berendezéseket adott el Pekingnek. A következő években az éves fegyvereladás értéke elérte az egy milliárd dollárt, s 2005-re már a teljes orosz fegyverexport 40 százaléka Kínába irányult. A fegyverkereskedelem 2006-ban érte el a tetőpontot, amikor Kína körülbelül 3,8 milliárd USD értékben importált fegyvereket Oroszországból.

Azonban, ha alaposan megnézzük a fegyverszállítások statisztikáit, akkor megfigyelhetjük, hogy 2007-től változás következett be, egyre inkább stagnált, majd végül csökkenni kezdett a Kínába irányuló orosz fegyverexport. 2010-ben érte el a mélypontot, Peking csupán 636 millió dollár értékben importált Moszkvától. Lényegében ezt a visszaesést a fegyverszállítás területén fellépő problémák okozták. Elsősorban az jelentett komoly konfliktusforrást, hogy Peking gyakran szándékosan késleltette az áruk kifizetést, s gyakran nem is készpénzzel, hanem egyéb anyagokban törlesztett. Másodszor Oroszország csupán hagyományos fegyvereket adott el Kínának, a legújabb militarista technológia átadását ugyanis megtiltotta. Ennek oka, hogy az orosz katonai vezetés mai napig tart attól a lehetőségtől, hogy esetleg a kínaiak a saját fegyvereiket fogják majd felhasználni ellenük. Csak akkor változott ez az álláspont, amikor a kínai fegyvergyártó üzemek technológiailag az oroszokénál már jóval fejlettebb hadieszközöket állítottak elő. Moszkva a 2000-es évek végén hajlandónak mutatkozott a fejlettebb hadieszközök eladására is. 2010-ben Kína 15 darab S-300 légvédelmi rakétát és a hozzá tartozó berendezést vásárolt Oroszországtól. Peking a legutóbbi fegyvervásárlási igényeket 2013 áprilisában nyújtotta be Moszkvának: a legmodernebb orosz vadászbombázónak számító Su-35-ből huszonnégy darabot és a negyedik generációs,

---

⁵⁹Ludvig Zsuzsa: *Oroszország és Kína: A partnerség határai*. In: *Világ gazdasági Kutatóintézet M helytanulmányok 80*. Budapest: MTA Kiadó, 2008., 11.

⁶⁰ A kínai haditengerészetnek lényegében így tett szert az első anyahajóra. 1985-ben kezdetét vette a szovjet Varjag típusú anyahajó építése. A Szovjetunió felbomlása után a hajó Ukrajnába került, de Kijev nem fejezte be a már 70 százalékban készen levő hajót. Ezt végül a Chong Lot Utazási Társaság 20 millió dollárért megvásárolta 1998-ban. Hivatalos közlés szerint a hajót úszó szállodának és kaszinónak szánták, de Peking 2012-ben *Liaoning* néven vízre bocsátotta, mint a Kínai Népköztársaság első anyahajóját.

ultracsendes Lada-osztályú tengeralattjárókból négy darabot szeretne vásárolni az elkövetkez hónapokban.⁶¹ Harmadszor pedig az sem tetszett a kínai vezetésnek, hogy Oroszország néhány Kínával szomszédos államnak viszonylag kedvezményes áron néhány modernebb hadieszközt is elad. Például az orosz hadiipar Indiának már 2006 óta hatalmas mennyiségben szállít fegyvereket, 2008-2012 közötti fegyverimport közel 80 százalékát orosz fegyverek tették ki. Az orosz vezetés gyakran kijátszotta az India és Kína között lévő, mai napig tartó feszültséget a határviták miatt. Nem egyszer el fordult, hogy a két ország egymást igyekezett túllicitálni, ha modernebb orosz hadieszközök megvételéről volt szó. Konkrét példa erre, amikor a Kreml – a kínaiakkal folytatott elzetes egyeztetések ellenére – elutasította, majd az indiai légierőnek adta el a Tu-22M (NATO kódnév: *Backfire*) bombázókat.⁶² Ugyanígyen sorsra jutottak a Tor-M1/SA-15 hordozható légvédelmi rakéták is. Negyedszer a csökkenő orosz fegyverimport egyik lényeges oka lehet, hogy Kína már nemcsak lemásolta és kiismerte az orosz haditechnológiát, hanem már egyes esetekben felül is múlta azt: anyahajók elleni ballisztikus rakéták, ötödik generációs lopakodó J-20-as vadászgépek stb. Végül pedig Kína már más országokból, többek közt Ukrajnából, olcsóbban is képes beszerezni a hagyományosabb fegyvereket. Kijev és Peking 2009-ben egy 350 millió dollár értékű fegyverszállítási szerződést írt alá; Kína 2010-2012 között 1,2 milliárd értékben vásárolt hadi eszközöket Ukrajnától.⁶³

Az orosz fegyverexport Kínába az utóbbi időkben csökkent, az orosz hadiipar számára már nem az elsődleges prioritású célországnak számít, de ennek ellenére napjainkban ez még mindig az orosz-kínai biztonságpolitikai kapcsolatok egyik klasszikus elemének számít. Ugyanakkor 1989 óta a katonai együttműködések egy másik dimenziójában is sikerült jelentős eredményt elérni. Ez pedig a közös hadiipari együttműködések illetve fejlesztések, amely a következő alfejezetemben kerülnek részletesebb bemutatásra.

3.2 Közös fejlesztések és hadiipari együttműködések

Peking számára a hidegháború kezdetén nagyon fontos volt Szovjetunióból, valamint a többi keleti blokk országból érkező szakember. 8000 orosz szakember utazott Kínába, miközben a szocialista országokban 7000 kínai képeztek ki. A szovjet szakemberek a traktorgyártástól a hidak építéséig; a kínai hadsereg modernizálásától a titkosrendszerek felállításáig; az

---

⁶¹ , – , : ? In: *ino .ru* (2013.04.16.)
Forrás: <http://www.inosmi.ru/world/20130416/208113386.html> Megtekintve: 2013.09.19.

⁶² Bellacqua, James: *Contemporary Sino-China Relations: Thirteen Years of a „Strategic Partnership”* In: *The Future of the China-Russian relations*. Kentucky: The University Press in Kentucky, 2010., 6.

⁶³ Jakobson, Linda – Holtom Paul – Knox Dean – Peng, Jingchao: *China's Energy And security Relations With Russia*. In: *Sipri policy paper* 29 (2011)., 18.

acélkohók létrehozásától a szovjet nukleáris technológia átadásáig, szinte minden területen segít kezet nyújtottak.⁶⁴ Ezért később a kínai hadiipar számára hatalmas visszaesést jelentett a kínai-szovjet elhidegülés. A két ország romló viszonya 1960. július 16-án érte el a katonai szektort, amikor a Kreml utasítást adott 1390 szakértnek Kína elhagyására. Ez az éppen kiépülő félben lévő kínai hadiipar számára katasztrofális következményekkel járt: 257 katonai és tudományos program maradt befejezetlen, illetve 343 technológiai segélynyújtásról szóló szerződés szűnt meg.⁶⁵ Ennek a következtében a kínai tengeralattjáró programjai, vadászgépfelkészítései és közepes hatótávolságú bombázók gyártása több éves csúszásokat szenvedett el. A Kreml célja volt továbbá a kínai nukleáris program leállítása is, de ez – a szovjet elrejtése ellenére – nem következett be.⁶⁶

A kínai-orosz kibékülést követően még kevés igény mutatkozott arra, hogy ismételten közös katonai projekteket indítsanak el. Kezdetben bizalmatlanság és óvatosság jellemezte Kínát és Oroszországot. Mindkét fél attól tartott ugyanis attól, hogy a közös munka során szerzett információkat és az új fejlesztéseket felhasználják majd egy későbbi, egymás elleni fegyveres konfliktushoz. Ezen a téren elrelépés csak 1993-ban történt, amikor a kínai felső katonai vezetés és Pavel Gracsov orosz védelmi miniszter Pekingben egy ötéves katonai kooperációról szóló szerződést írt alá. Az első komoly, átütő siker a Su-30Mk (*Flanker-G*) kifejlesztése volt. A Kínai Népköztársaság már régóta áhítozott egy nagy hatótávolságú, szárazföldi hadierőt támogató és precíziós fegyverekkel ellátott vadászgépre, amely komoly riválisa lehetne a NATO tagállamok légierijének. 1996-ban a kínai és az orosz vezetés aláírt egy 1,8 milliárdos szerződést harmincnyolc darab repülőgépre állításáról.⁶⁷ 1999-re a Su-27 vadászgép tervrajzait felhasználva és jelentős kínai támogatással sikerült elállítani az első prototípust. A program sikeres volt, mert a következő években még legalább száz darabot gyártottak le, és Kínán kívül még sok ország – pl. Indonézia, Uganda, Venezuela, Vietnám – vásárolt Su-30Mk gépeket. 2000-ben nagyszabású, tizenöt évre szóló együttműködési egyezményt írtak alá a kínai és az orosz védelmi miniszterek. 2003-ban meghirdették a „különleges állami programot”. Ennek köszönhetően a kínai haditengerészet komoly

---

⁶⁴Polonyi Péter: *Múlt a jövőben*. In: *Társadalom-és Művelődéstörténeti Tanulmányok* 39. Budapest: MTA Történettudományi Intézet, 2007., 267.

⁶⁵Tsai, Ming-Yen: *From Adversaries to Partners? Chinese and Russian Military Cooperation After the Cold War*. Connecticut: Greenwood Publishing Group, 2003., 31.

⁶⁶A kínai-szovjet szakítás nem okozott túl nagy károkat az 1955 óta tartó kínai atomprogramban. A Szovjetunióban tanult kínai atomtudósok és mérnökök képesek voltak befejezni a nukleáris fegyverek kifejlesztését. A kínaiak felrobbantották az első atombombájukat 1962-ben és az első hidrogénbombájukat 1967-ben.

⁶⁷Wei, Bai: *A Flanker by any other name*. In: *Air Forces Monthly* 290. 2012., 72-77.

üt erre tett szert – Kilo-osztályú tengeralattjárók, cirkálók meg rombolók – és Kína igazi tengeri nagyhatalommá vált.⁶⁸

Az oroszoknak nem tetszik, hogy bár ma Kína képes már saját fejlesztés, fejlettebb fegyvereket előállítani, még mindig jelentősen fektet bele az ipari kémkedésekbe. A kínai hadseregnek szinte a lételeme más országok, fegyvergyártó üzemek termékeinek lemásolása. Természetesen a kínaiak első sorban nyugati fegyvereket – amerikai, francia, izraeli – másolnak le, de az utóbbi időben már az oroszokéit is lekoppintják. Két konkrét esetet is meg lehet említeni. Az egyik a Shenyang J-II kínai J-11B vadászgép előállítása volt, amely lényegében az orosz Szu-27SK lemásolt változata. A másik pedig a Dong-feng 21 (CSS-5) anyahajók elleni, ballisztikus rakéta kifejlesztése volt. A kínai mérnökök még a Dong-feng alapjait még az 1950-es évekből vették át, amelyet később kiegészítettek az újabb típusú szovjet ballisztikus rakéták (SS-20) és irányítórendszereinek elemeivel. Továbbá az is dühít az orosz katonai vezetés számára, hogy a kínai mérnökök, miután lemásolták az orosz fegyvereket, azokat rendszerint tovább adják egy harmadik országnak, többnyire Észak-Koreának, Iránnak és Pakisztánnak. Ezért Peking és Moszkva 2009-ben egy közös egyezményt írt alá a szellemi termékek védelméről, s ezzel párhuzamosan együttes erővel hozzáálltak egy új Kalasnyikov kifejlesztéséhez is.

A fegyverkereskedelem és a közös hadiipari együttműködések ismételten közelebb hozta egymáshoz Kínát és Oroszországot. Azonban nem ez a biztonságpolitikai kapcsolatok legnagyobb fokmérője, hanem a közös katonai hadgyakorlatok, amelyre szinte minden második évben sor kerül.

3.3 Közös hadgyakorlatok

A közös hadgyakorlatok szervezése és levezetése teljesen új jelenségnek számít az orosz-kínai kapcsolatokban. Ilyen látványos katonai gyakorlatokra azelőtt nem volt példa a két ország történelmében. Napjainkban az államok közötti hadgyakorlatok első sorban nem két vagy több ország katonai erejének bemutatásáról szól, hanem egyfajta üzenetet hordoz a többi ország számára. A hadgyakorlaton részt vevő államok azt bizonyítják be a megkezdés során, hogy képesek a katonai erőik összehangolására, együttes célok megfogalmazására, valamint akár egy közös fellépésre is. A hadgyakorlatok helyszíne is üzenetértékek, mivel az a terület valamelyik szervező fél számára kiemelt jelentőséggel bír vagy a saját befolyási övezetéhez közel található. A kínai-orosz hadgyakorlatok hasonló üzenetet hordoznak magukkal a

---

⁶⁸ Paramov, Vladimir- Stokov, Aleksey: *Russian-Chinese Relations: Past, Present, Future*. Shrivenham: Conflict Studies Research Centre, 2006., 8.

környező országok, leginkább az Egyesült Államok, számára. Moszkva és Peking igyekszik kifejezésre juttatni Washington számára, hogy Közép- és Kelet-Ázsiában, s az utóbbi időben már a Közel-Keleten is, komoly érdekeltségek vannak. Rendszerint a kínai-orosz hadsereg által megtartott bemutatók valamilyen aktuálpolitikai eseményre – a szíriai polgárháborúra, a kelet-ázsiai szigetvitákra vagy Koreai-félszigeten növekvő feszültségre – adott válasz.

Természetesen hosszú volt az út az első kínai-orosz hadgyakorlat megtartásáig, mivel a hidegháború utáni években még nem kevés bizalmatlanság jellemezte a két országot, legfeljebb azok katonai vezetését. 2001-2005 között ugyan voltak közös hadgyakorlatok, de ezek a Sanghaji Együttműködési Szervezet tagállamainak bevonásával történtek és sokkal kisebb méretűek voltak.⁶⁹ 2004 decemberében Szergej Ivanov védelmi miniszter Pekingbe ment tárgyalni egy közös hadgyakorlat megszervezéséről. A pekingi vezetés tetszését elnyerte az ötlet, s a következő év márciusában már csak apróbb részletekről egyeztettek a felek.⁷⁰ 2005. augusztus 19-én zajlott a „Békemisszió” nevű gyakorlat levegőben, szárazföldön és a vízben is egyaránt Oroszországban és Kínában. Augusztus 17 és 20-ka között zajló bemutatón 8000 kínai és 2000 orosz katona vett részt. Ezzel párhuzamosan Sárga-tengeren az orosz részről két tucat hadihajó, a kínai részről pedig több mint hatvan hajó és tengeralattjáró gyakorlatozott. Mindkét fél elégedett volt a hadgyakorlat eredményeivel, s ezt követően további fegyvervásárlási szerződéseket írtak alá.⁷¹ 2009 júliusában a kínai Senjang tartományban került sor a közös kínai-orosz Békemisszióra. Háromezer katona, háromszáz szárazföldi jármű és negyvenöt légi egység tartott bemutatót. Eltérően az eddigiektől, most a terrorelhárításon, etnikai szeparatizmus elleni harcra és a túszzabadításokon volt a hangsúly. Ugyanakkor a terrorista-ellenes gyakorlat néhány eleme – például a partraszállási műveletek – teljesen új jelenség számítottak.⁷² A hadgyakorlat időpontja nem volt véletlen, mivel az iszlám szélsőséges tanainak terjedése és a felfelé forduló függetlenségi törekvések egyre nagyobb méreteket öltöttek Oroszországban és Kínában is. Két héttel a gyakorlat előtt történt ki nagyméretű zavargások az iszlám vallású ujgurok és a han kínaiak között, amelyben 184-en vesztették életüket. A hadgyakorlat még azt az üzenetet hordozta magával, hogy a Peking és Moszkva önálló külpolitikát folytat, nem feltétlenül szükséges Egyesült Államok által

---

⁶⁹ A szakdolgozatomban külön alfejezetekben vizsgálom azokat a hadgyakorlatokat, amelyeket Moszkva és Peking más országok bevonásával tartott, többnyire a Sanghaji Együttműködési Szervezet (és többiekben az angol megfelelőjének rövidítését, a SCO-t fogom alkalmazni Sangai Cooperation Organisation) tagállamaival.

⁷⁰ Yuan, Jing-dong: *Sino-Russian Defense Ties: The View from Beijing*. In: *The Future of the China-Russian relations*. Kentucky: The University Press in Kentucky, 2010., 213.

⁷¹ Az orosz hadvezetés nem titkolt célja volt, hogy a hadgyakorlat során elkápráztassa a kínai kollégákat a Tupolev Tu-22M és Tupolev Tu-95 típusú bombázókkal. Megvételre kínálták őket, de akkor még Peking nem fogadta. Helyette inkább személyszállító helikoptereket és Il-7-os teherszállítókat vásárolt meg.

⁷² Prof. Dr. Nagy László ezredes: *A Sanghaji Együttműködési Szervezet*. In: *Felderítések Szemle 1* (2012.), 18.

meghatározott terrorizmus elleni harc irányvonalát követni. 2012. április 22-től április 27-ig tartó közös kínai-orosz hadgyakorlat két lépcsőben zajlott. Az elsőben a két ország katonai feladatszállásai, parancsnokságai, és logisztikai központjai közötti kommunikációt és együttműködést gyakorolták, ahol nem árt megjegyezni, hogy a vezényelési nyelv az orosz volt. A „*Tengeri együttműködés 2012*” a kínai Shandong tartomány melletti tengeri körzetben valósult meg. Az orosz csendes-óceáni flottából hét „Varjag” rakétacirkáló és négy romboló, a kínai oldalról 16 hadihajó és két tengeralattjáró vett részt. A nagyszabású akciók elérték céljukat: megmutatták, hogy Oroszország és Kína egységesen is fel tud lépni azokkal a szomszédos országokkal, amelyeknek határvitájuk van – mint pl. Japán, Dél-Korea, Fülöp-szigetek és Vietnam – a két országgal.⁷³

A legutóbbi hadgyakorlat 2013. július 5-től egészen 12-ig tartott, és a *Közös tenger 2013* névet kapta. Mint ahogy a neve is utal rá a gyakorlat vízben, a Japán-tengeren zajlott. Tízennyolc hajó, egy tengeralattjáró, a légierő egységei és két különleges alakulat vett részt a gyakorlaton. A katonai gyakorlat nem ért véget azonnal, ugyanis július 27-én egy közös terrorelhárító bemutatóra is sor került Cseljabinszkban. A 2013-as hadgyakorlat egyértelműen Japánnak és a környező kelet-ázsiai országoknak szólt, akiknek határvitájuk (szigetvitájuk) van Kínával és Oroszországgal.

Az orosz-kínai biztonságpolitikai együttműködések szinte példaértékűek számítanak, látványos fejlődésnek indult szinte az összes katonai területen. Moszkva katonai jelentőségét Peking számára talán mi sem bizonyítja jobban, hogy a 2010-es kínai nemzetbiztonságról szóló Fehér könyv „*stratégiai párbeszéd és konzultációk*” című fejezetben Oroszország elsőként van említve és a vele való kooperáció a legfontosabb a nemzetbiztonság szempontjából.⁷⁴

---

⁷³ Anton Bendarzszevszkij: *Közös hadgyakorlatokba kezdett Kína és Oroszország*. In: *Kitekint*. (2012.04.22.)
Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2012/04/22/kozos_hadgyakorlatokba_kezdett_kina_es_oroszorszag/
Megtekintve: 2013.09.22.

⁷⁴ Chinese State Council: *China's National Defense in 2010*. In: *Information Office of the Chinese State Council* (2011.03.31.) Forrás: http://merln.ndu.edu/whitepapers/China_English2010.pdf 30. Megtekintve: 2013.09.18.

IV. fejezet

A kínai-orosz együttműködés az energiabiztonság területén

4.1 Oroszország és Kína energetikai jelentősége

A közép-ázsiai térségben – leginkább Kazahsztánban, Üzbegisztánban, Türkmenisztánban – és Oroszországban óriási mennyiségben találhatóak meg a fosszilis energiahordozók, s nincs hiány a többi ásványkincsben sem. A mai nemzetközi közösségben ismert tény, hogy Oroszország a hihetetlen mennyiségű energiahordozók eladásából próbálja meg finanszírozni a saját gazdaságát, miközben Kína szinte mindent megtesz, hogy enyhítse az energiaéhségét. Mivel a világ legnagyobb energia felhasználója és a világ legnagyobb olaj-és gázkitermelője egymással szomszédosak és per pillanat szövetségesek, ezért az energetika meg az energiabiztonság területén is szoros együttműködés jellemzi mindkét felet.

Természetesen a régióban – akárcsak a világon – a legtöbb nyersanyaggal Oroszország rendelkezik. Első sorban kőolajból található a legtöbb az országban. Oroszország 2006-ban mintegy 480,5 millió tonna kőolajat termelt ki, s ezáltal a világ második legnagyobb kőolajtermelője lett. Ennek több mint a felét más államokba exportálja.⁷⁵ Az évek alatt fokozatosan drágult az üzemanyag, 2007-ben az *Urals* névű, a nyugat-szibériai kőolajfajta ára már 90 dollár volt. 2009-ben a dráguló üzemanyagárak és az orosz energetikai befektetések köszönhetően napi 10 millió hordó fölé emelkedett az orosz kitermelés. 2011-ben az arab tavasz következtében csökkent a Közel-Keletről és az Észak-Afrikából exportált kőolaj mennyisége, s ezt kihasználva Oroszország átvette a vezető szerepet a kőolajkivitel területén. Az orosz kőolajtermelés 2012 augusztusában rekordot döntött, amikor Oroszország napi 10,38 millió hordó (159 liter/hordó) kőolajat hozott a felszínre.⁷⁶

Oroszország rendelkezik a világ legnagyobb földgázmezőjével, s a földgáztermelés növekvő jelentőségét mutatja, hogy 2000 és 2007 között közel négyszeresére nőtt az egy főre eső háztartási földgázfelhasználás.⁷⁷ Az orosz gázkitermelés 85%-ért az orosz Gazprom a felelős: 2005-ben 547,9 milliárd köbmétert termelt ki a vállalat, s előrejelzések szerint 2030-ra akár

---

⁷⁵ Weiner Csaba: *Az orosz olajszektor helyzete és perspektívái*. In: Novák Tamás (szerk.): *Kelet-Európa Tanulmányok III. szám. Sikerek és kudarcok: a FÁK-térség energetikai és integrációs dilemmái*. Budapest: MTA Világkutató Intézet, 2008. p. 94.

⁷⁶ *Ismét rekordon az orosz olajtermelés*. In: *HVG (2012.09.02.) Forrás: http://hvg.hu/gazdasag/20120902_Ismet_rekordon_az_orosz_olajtermeles* Megtekintve: 2013.09.15.

⁷⁷ Ludvig Zsuzsanna: *Kína és Oroszország: együttműködés versus rivalizálás*. In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010. p. 290.

700 milliárd köbméterre növeli kínálatát.⁷⁸ Oroszország a széntermelésben az ötödik volt 2009-ben, pedig a második legnagyobb szénkészlettel rendelkezik a világon. A széntermelést azonban számtalan probléma nehezíti: alacsony a termelékenység; régi és elavult az eszközállomány; a szénkészletek jellemzően távoli vidékeken helyezkednek el; a kormány erősen szabályozza az energiapiacokat.⁷⁹

Amíg Oroszország a Sanghaji Együttműködési Szervezetben a legfőbb energiatermelő, addig Kína a legnagyobb fogyasztó.⁸⁰ A 2010-es Nemzetközi Energia Ügynökség éves kiadvány óriási meglepetést okozott: Kína 2009-ben megelőzte Japánt, egy évvel később az Egyesült Államokat, s így lett a világ legnagyobb energia felhasználója.⁸¹ Kína a világ olajtartalékainak csupán 2-3%-val rendelkezik, gáztartalékoknak pedig csak 1%-val. Ez a mennyiség pedig rohamosan csökken, miközben egyre több energiára van szüksége. 1993 óta folyamatos importra szorult, mivel a távol-keleti országok olajfogyasztása hat százalékkal növekszik évente. Kína elsősorban Afrikából és a Közel-Keletről szerzi be a szükséges kőolajat vagy földgázt, de az elmúlt években Peking figyelmébe egyre inkább Oroszország és Közép-Ázsia energiakészletei felé fordult. 2012-ben a kínai gazdaság napi kőolaj felhasználása körülbelül 9,4 millió hordóra tehető.⁸² Azonban még nem is a kőolaj bevitel területén figyelhető meg a legnagyobb növekedés: a földgázimport 2012-ben 10%-kal nőtt.

A kőolajon és a földgázon kívül a másik lényeges kérdés a szén. 2012-ben Kína 3,6 milliárd tonnának megfelelő mennyiségű széntet használt, amely négy százalékos növekedést jelentett az előző évhez képest. Továbbra is a szén a jelentős primer energiaforrást, a kínai fosszilis energiatermelés kétharmadát ez teszi ki. Kína igyekszik az alternatív energiaforrások felhasználásával csökkenteni a függőségét a fosszilis tüzelőanyagoktól. A *Tizenkettedik ötéves terv 2011-2015* nevű programban már kiemelt helyen szerepel az, hogy öt év alatt 15-18 millió kilowattal növelik majd a szélenergia, 3 millió kilowattal pedig a napenergia termelést.

---

⁷⁸ Ez azonban már nem a valóságnak megfelelő adat, mivel az előző jelzés 2007-es. A Gazprom kitermelése azóta fokozatosan csökkent, mivel 2009-ben hirtelen túlkínálat alakult ki az orosz oldalon. Ebben az évben a Gazprom kitermelése 16 százalékkal esett vissza (461,5 milliárd köbméterre), miközben ezzel párhuzamosan a Gazpromon kívülieké 6,8 százalékkal nőtt (122,1 milliárd köbméterre).

⁷⁹ Weiner Csaba: *Oroszország a világ átalakuló energiagazdálkodásában. Az orosz gáz-, olaj- és szénipar a XXI. század első évtizedének végén.* In: Simai Mihály (szerk.): *Oroszország két világ között.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 2011. p. 342.

⁸⁰ Az energiahordozók felhasználása Kínában 2009-ben: lásd a hetes számú képmellékletet p. 87.

Forrás: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH>

⁸¹ Jakobson, Linda, Holtom, Paul, Knox, Dean, Peng, Jingchao: *China's Energy And security Relations With Russia.* In: *SIPRI Policy Paper*, No.29 (Oct., 2011). p. 26.

⁸² Vörös Zoltán: *Kína, a regionális nagyhatalom.* In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén.* Pécs: Publikon, 2013. p. 215.

Ezenfelül csökkentenék a szén felhasználását 20%-kal, valamint a pekingi kormány évente egy energiafogyasztási határt szabna meg a tartományoknak.⁸³

Napjainkban Kína számára az energiabiztonság elsődleges, globális és regionális külpolitikai stratégiává vált. Peking leginkább a közel-keleti és az afrikai országokból importálja a szükséges nyersanyagokat. Csakhogy az elmúlt évek eseményei – mint például az arab tavasz, az iráni atomprogram vagy a folyamatos szigetviták – egyre körülményesebbé tette az energiahordozók importálását. A 12 000 km hosszú tengeri szállítási útvonal, amely az afrikai partoknál kezdődik, a Hormuzi-szoroson és az India-óceánon át egészen a kínai keleti partvidékig tart, egyre nagyobb biztonsági kockázatot jelent.⁸⁴ Ezzel párhuzamosan bizonytalanná vált a Közel-Keletre érkező olajszállítás is, mivel ha kudarcot vallanak az iráni atomprogramról szóló tárgyalások, vagy Izrael katonai lépésre szánja el magát, akkor Teherán rendelkezik akkora katonai potenciállal, hogy lezárja és elaknásítsa a Hormuzi-szorosot. Ez pedig nemcsak a kínai gazdaságot érintené súlyosan, hanem a többi kelet-ázsiai országot is.⁸⁵ Ehhez még párosul a 2011-es arab tavasznak nevezett jelenség okozta bizalmatlan és instabil helyzet a Közel-Keleten és Észak-Afrikában.

Ám a legnagyobb kockázatot a tengeri szállítás területén a kelet-ázsiai szigetviták kiújulása jelenti. Kínának folyamatosan konfrontálódik a környező országokkal olyan szigetek miatt, mint pl. Paracel-, Spratly- és Tiaoju-szigetek (japánul Szenkaku). 2012 óta folyamatosak a tengeri határok megsértése; japán, kínai és tajvani aktivisták ellátogatnak a szigetekre és kitűzik saját zászlóikat. Azonban már korántsem ennyiben merül ki a konfliktus, mivel a felek haditengerészei és légiereje gyakran néznek farkasszemet egymással. Amellett, hogy a lakatlan szigetek körül jelentős mennyiségű energiahordozók találhatóak, Peking számára a szigetek stratégiai jelentősége a mérvadó: itt húzódnak ugyanis a Távol-Kelet legfontosabb kereskedelmi útvonalai, ezeken keresztül haladnak át az olajszállító tankerek. Mindezek tükrében tökéletesen érthető, hogy Kína miért is érdeklődik egyre inkább a közép-ázsiai országok energiahordozói iránt. Igaz, hogy a kitermelés költségei ebben az esetben jóval magasabbak, de sokkal több elnyel is kecsget. A szállítás közvetlenül, csak vezetőkeken

---

⁸³ Ni, Vivian: *China Sets New Greenhouse Gas Emission Reduction Goals*. In: *China Briefing* (2012.01.18.)
Forrás: <http://www.china-briefing.com/news/2012/01/18/china-sets-new-greenhouse-gas-emission-reduction-goals.html#sthash.H3GOYaeT.dpuf> Megtekintve: 2013.09.15.

⁸⁴ Vörös Zoltán: *Kína, a regionális nagyhatalom*. In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 2013. p. 215.

⁸⁵ A nyugati olajembargó bár súlyosan érintette az iráni gazdaságot, nem volt rá megsemmisítő csapással. Teherán ugyanis az európai országok helyett keletre exportálta a kőolajat és a földgázt, s abból az összegből képes volt fenntartani az államháztartást. Bár Kína importálja a legtöbb iráni kőolajat – 543 000 hordó/nap, ami a teljes iráni olajexport 22% –, de Japán (14%), India (12%) és Dél-Korea (10%) ipara is nagymértékben a perzsa ország kőolajától függ.

keresztül történik, így nincs kitéve a tengeri szállítás veszélyeinek. Peking sokkal megbízhatóbb, hosszú távú beruházásként tekint a közép-ázsiai államokra, dacára a régióban tapasztalt iszlám fundamentalizmus népszerűségének és terjedésének.

4.2 Energetikai befektetések

Oroszország egyre nagyobb aggodalommal figyelte, ahogy a nyugati olaj és földgázkitermelő vállalatok fokozatosan terjeszkednek Közép-Ázsia energiapiacain. Az ezredforduló tájékán több nyugati projektet is meghirdettek a régióban, s ezek közül néhányat rövid idő alatt meg is valósítottak: 2003-ra az amerikai Chevron olajvállalat befejezte az 1500 km hosszú, Kaszpi-tengeren át vezető cs vezetéket.⁸⁶ Ezért Vlagyimir Putyin nyomására, az SCO tagállamok még 2004-ben elfogadtak egy akciótervet, amelyben lefektették a jövőbeli energetikai együttműködés alapjait. Ebben a tervben Oroszország, Kazahsztán és Üzbegisztán – mint a három legnagyobb energiahordozókkal rendelkező állam – szorosabban kívánta definiálni a kapcsolatait a másik három fogyasztóval, tehát Kínával, Kirgizisztánnal és Tádzsikisztánnal.⁸⁷

2005. október 26-án tartott SCO miniszterelnöki találkozón már felmerült az ötlet, hogy a tagállamok szorosabban dolgozzanak együtt az energetika területén. Ez nemcsak a kőolaj és a földgáz felhasználását jelentette, hanem közös vízi energia termelést is. 2006. június 15-én tartott sanghaji csúcstalálkozón Vlagyimir Putyin bejelentette, hogy Oroszország már dolgozik egyfajta „Energia Klub” létrehozásán. A 2006-os dusanbei miniszterelnöki összejövetelen már ennek a klub létrehozásának a feltételeiről tárgyaltak a felek. Különleges munkacsoportokat állítottak fel, akik megvizsgálták az SCO tagállamainak fosszilis és egyéb nyersanyag potenciálját. A háttérben Vlagyimir Putyin nagyon sokat lobbizott azért, hogy megvalósuljon ez a szervezet, igyekezett meggyőzni a tagállamokat az Energia Klub várható előnyeiről: *„Én teljesen meg vagyok győződve arról, hogy az energetikával kapcsolatos párbeszéd, a nemzeti energiahordozóink integrációja, valamint az Energia Klub létrehozása csak tovább mélyíti a térség országainak kapcsolatait és erősebbé teszi a Sanghaji Együttműködési Szervezetet.”*⁸⁸

Putyin munkáját végül 2007. július 3-án koronázta siker, mivel Moszkvában létrejött a Sanghaji Együttműködési Szervezet Energia Klubja. A cél egy egységes stratégiát és

---

⁸⁶ Chow C., Edward and Hendrix E., Leigh: *Central Asia's Pipelines: Field of Dreams and Reality*. In: *The national bureau of Asian research nbr special report*, No.23 (Sept., 2010). p. 32.

⁸⁷ Raith, Michael and Weldon, Patrik : *Energy Cooperation and the Shanghai Cooperation Organization: Much Ado About Nothing?* In: *Eurasianet* (2008.04.28.)

Forrás: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav042508b.shtml> Megtekintve: 2013.09.17.

⁸⁸ *Central Asia: SCO Leaders Focus On Energy, Security, Cooperation* In: *Eurasianet* (2007.08.17.) Forrás: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/pp081607.shtml> Megtekintve: 2013.09.18.

irányvonalat létrehozni az energiatermelő, energia felhasználó és a tranzit szerepet betöltő SCO államok között. A 2007-es biskeki találkozó alatt az SCO tagállamok már beleegyeztek abba, hogy létrejőjön egyfajta „egyesült energetikai piac”, amellyel nagyban elő lehet segíteni az energiahordozókban gazdag, de tőkehiánnyal küszködő államok fejlődését. A csúcstalálkozó másik fontos eredménye az volt, amikor Szergej Lavrov orosz külügyminiszter kijelentette, hogy az Energia Klub nyitva áll nemcsak a tagállamok, hanem a megfigyelt státuszban lévő országok energetikai vállalatai előtt is.⁸⁹

Ez a kijelentés komoly kritikákat váltott ki a nyugati körökben. Washington szerint ugyanis ez az Energia Klub nem más, mint egy orosz vezetésű gáz kartell, amely hosszútávon átalakulna egy második OPEC-é.⁹⁰ Akárcsak az OPEC, az SCO is egyesítené a termelést, az árakat és a fogyasztást, miközben megszabná azt is, hogy milyen feltételekkel köthetnek ki olaj vagy földgázszállítási szerződést egy harmadik féllel. Az amerikai – és nem kis mértékben az európai – félelmek nem alaptalanok, hisz ha bele vesszük ebbe a szervezetbe Iránt és Türkmenisztánt is, akkor valóban komoly energetikai potenciállal rendelkezne ez a klub. Az SCO gyakorlatilag a világ kioltajtartalékainak 21%-át felügyelné, miközben az földgáztermelés csaknem fele ebből a szervezettől származna. Természetesen az SCO tagadja ezeket a vádakokat. Oroszország szerint az Energia Klub létrehozása több célt szolgál, mint egy „elit társaság” létrehozását. Hivatalosan nyitva áll minden ország, vállalat vagy külföldi befektelő előtt. Az Energia Klub olyan fórumot jelent, ahol meg lehet vitatni a fontos gazdasági és jogi problémákat, véleménycserék folytatni az alkalmazott eszközökről. Azonban a legtöbb esetben Moszkva dönt.

Az Energia Klub az SCO Üzleti Fórumától és a fejlesztésért felelős Interbank Konzorciumtól is kaphat pénzt a közös terveikhez. A 2008-as pénzügyi válság nem változtatott ezen, a tagállamok még mindig elsődleges prioritású feladatnak tartják az energetikai fejlesztéseket. 2009-ben határozták meg az Energia Klub négy legfontosabb dimenzióját: globális, eurázsiai (Oroszország, Kína és Közép-Ázsia), szub-régió (Közép-Ázsia országai), nemzeti (mindegyik tagállam, beleértve a megfigyelt státuszban lévőket is).⁹¹ Az SCO Energia Klub első sikerét 2009-ben könyvelhette el, amikor átadták a Türkmenisztánt, Üzbegisztánt, Kazahsztánt Kínával összekötő CAC-vezeték (Central Asia-China). Bár igaz, hogy ez a vezeték

---

⁸⁹ Haas, Marcel: *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a full-grown security alliance?* In: *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*. Den Haag: Clingendael Institute, 2007. p. 27.

⁹⁰ Scheineson, Andrew: *The Shanghai Cooperation Organization*. In: *Concuilon Foreign Relation* (2009.03.24.) Forrás: <http://www.cfr.org/china/shanghai-cooperation-organization/p10883#p3> Megtekintve: 2013.09.18.

⁹¹ Luzyanin, Sergei: *SCO-2009: Development Problems*. In: *Russia in Global Times* (2009.06.07.) Forrás: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_13031 Megtekintve: 2013.09.18.

leginkább kínai tőkés és kínai szakemberek segítségével épült, mégis Peking ezen a csoportosuláson keresztül valósította meg a projektet. Következő fontos szempont, hogy bár Türkmenisztán nem tagja az SCO-nak, de ennek ellenére szervezatkívülként csatlakozhatott a programhoz.

Az SCO Energia Klub egyik legnagyobb elnyerése, hogy ha lassan is, de sikerül megoldani a tagállamok közötti ellentéteket. Moszkva és Peking is kihasználja a szervezet által nyújtott lehetőségeket, és tárgyalóasztalhoz ülteti a vitázó feleket. Ennek köszönhetően 2007 óta sikerült enyhíteni az energiatermeléssel és felhasználásával kapcsolatos feszültségeket a régióban: Üzbegisztán és Tádzsikisztán megegyezett a vitatott földgázlel helyekről; az üzbég gáz átszállításáról Kirgizisztánon keresztül Kínába; a vízi energia felhasználásáról Kirgizisztán és Üzbegisztán között.⁹² Természetesen az Energia Klub sem csodaszer, ugyanis nem old meg minden problémát, és nem mindegyik tervét koronázza siker. Például tervbe volt véve egy közös orosz-kazah-kínai csővezeték megépítése, amely akár 40 millió hordónyi kőolajat is képes lett volna szállítani Kínába. A Gazprom azonban kevesellte a kínaiak által kínált összeget, miközben komoly vitákba keveredett Kazahsztánnal az útvonal kérdéséről. 2008-ban ugyan elindult a szállítás, de ezt végül a Gazprom 2010-ben leállította.⁹³

Ebben a fejezetben részletes bemutatásra került az orosz és a kínai energetikai együttműködés az SCO-ban. Lényegében a szakdolgozatomban megvizsgálásra került az orosz-kínai kooperáció három legfontosabb és legsikeresebb területe, amely nélkül nem létezhetne a Sanghaji Együttműködési Szervezet. Az ezredforduló óta nagy elrelépések történtek a közép-ázsiai országok integrációját illetően, és ezzel párhuzamosan látványosan fejlődtek a kínai-orosz kapcsolatok is. A legtöbb kérdést és problémát sikerült megoldani. Egyelőre úgy tűnik, hogy a kínai-orosz barátság megbonthatatlan, az SCO fejlődése megállíthatatlan. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy Oroszország és Kína igyekszik tárgyalásos úton, pragmatikus hozzáállással megoldani az esetleges konfliktusokat. Csakhogy a felszín alatt nem egy komoly feszültségforrás akad, amely jelenleg ugyan még kevésbé veszélyezteti a kínai-orosz viszonyt, de később akár súlyos konfliktusokat is elidézhetnek. Természetesen a közép-ázsiai országok között sem felhőtlen a viszony, valamint az kínai-orosz kapcsolatnak szintén akadnak fehér foltjai. A következő fejezetben olyan kihívásokról lesz szó, mint az

---

⁹² Üzbegisztán felajánlotta, hogy Kirgizisztánt ellátja energiával, cserébe az üzbégek az öntözéses hónapokig tárolhatják a vizet. Luzyanin, Sergei: *SCO-2009: Development Problems*. In: *Russia in Global Times* (2009.06.07.) Forrás: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_13031 Megtekintve: 2013.09.18.

⁹³ Ludvig Zsuzsanna: *Kína és Oroszország: együttműködés versus rivalizálás*. In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010. p. 277.

energetikai – legfőképp Oroszország és Kína között a közép-ázsiai piacokért folytatott – rivalizálás; Közép-Ázsia vízkészletei felett vívott harc; a kínai emigráció Közép-Ázsiában és Szibériában; valamint a még megoldatlan etnikai és határproblémák.

4.3 Energetikai rivalizálás Közép-Ázsiában

Az SCO Energia Klub létrehozásának legfőbb oka az energetikai területen való együttműködés elősegítése és a nyugati vállalatok kiszorítása volt, de korántsem egyetlen mozgatórugója. Oroszországot és a közép-ázsiai országokat ugyanis egyre jobban nyugtalanítja a túlzott kínai jelenlét az energiapiacokon. Kína az ezredforduló óta érdeklődik az ex-szovjet tagállamok ásványkincsei és energiahordozói iránt, s fokozatosan terjeszkedik ezekben az országokban. Vlagyimir Putyin nemcsak az amerikai és az európai befektetőkkel akarta megvédeni az SCO országok energiapiacát, hanem a kínai dominancia kialakulásától, s ezért kezdeményezte egy olyan fórum felállítását, amellyel jogi-gazdasági keretek közé lehet szabni a kínai felvásárlást. Ezt az Energia Klub létrehozásával többé-kevésbé sikerült elérni, ugyanakkor Kína még gyakran az SCO-n kívül köt bilaterális szerződéseket. Minden jel szerint ez az Sanghaji Együttműködési Szervezet egyik leggyengébb pontja, s ezen a területen vannak a legkomolyabb rivalizálások Moszkva és Peking között. A legszorosabb kínai-orosz energetikai versenyfutás a térség három országában van jelen: Kazahsztánban, Türkmenisztánban és Üzbegisztánban.⁹⁴

Kína legelőször a kazah energiaszektorban jelent meg. 1997-ben szerződéseket írtak alá a felek, amelynek eredménye Atyrau-Alashankou összekötő olajvezeték megépítése lett.⁹⁵ A kínai olajtársaságok sorra vásárolták fel a kazah lel helyek és vállalatokat, s gyakorlatilag a teljes irányításért – kitermelés, feldolgozás, infrastruktúra – kaptak a felek. 2011-ben fejeződött be a tíz milliárd dolláros értékű projekt, amely során a KazMunajGaz és a CNPC (China National Petroleum Corporation) befejezte az első közös csatlakozást. Ennek következtében az éves kazah olajtermelés 20-25%-a Kínába irányult.⁹⁶ A háromezer kilométer hosszú vezeték – Türkmenisztánon és Üzbegisztánon át – lényegében összekötötte a Kaszpi-tengert a kínai partvidék városaival. A CNPC több irodát is nyitott az országban, miközben

---

⁹⁴ Ludvig Zsuzsanna: *Kína és Oroszország: együttműködés versus rivalizálás*. In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság*. Budapest: Akadémia Kiadó, 2010. p. 299.

⁹⁵ Fehér Tibor, Szunomár Ágnes: *Kína és Közép-Ázsia, a sanghaji együttműködés értékelése, különös tekintettel az energiakérdésre*. In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *A változó Kína II: Kína a nemzetközi politikai érdektérben*. Budapest: MTA Kiadó, 2009. p. 249.

⁹⁶ Takács Gergely: „Cold War Light” – *The (neo) containment of sovereign democracy*. In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 2013. p. 105.

rendkívül kedvező ösztöndíjakkal támogatta a vegyészek és a kőolajipari szakemberek tanulását, 105 diák ingyenes tanulhatott Kínában vagy Kazahsztánban.

Azonban Pekinget nemcsak a kőolaj érdekli: 2010-ben 350 millió USD-t investált Kazahsztán földgázkitermelésébe. Ezenfelül Kína szorosán együttműködik a kazah atomprogram területén is. 2004-ben a CNNC (China National Nuclear Corporation) és a KazAtomProm aláírta az első szerződését az uránium kibányászásáról. Megegyeztek arról, hogy mivel Asztana 1999-ben leállította az egyetlen atomerőművet Aktauban, ezért Peking megvásárolja és dúsítva adja vissza az urániumot az országnak, ahol fűtőanyag lesz belőle. Kazahsztánban gyakori eset, hogy az orosz és a kínai energiavállalatok konfrontálódnak egymással az energiahordozókért. Kazahsztánban a CNCP és az orosz Lukoil között vita alakult ki a Kumkol és az Észak-Buzacsiban található kőolaj kitermeléséről.⁹⁷ A másik orosz energiaóriás, a Gazprom is igyekszik felvásárolni a kínaiak által a közép-ázsiai földgázkincseket. Moszkva nyomására, a Gazprom „világpiaci árat” kínált Kazahsztánnak, amelyek kaptak is az alkalmon és leszerződtek az orosz vállalattal.

Amíg Kína számára Kazahsztán a legfontosabb kőolajszállító, addig Türkmenisztán a legfontosabb gázellátó a régióban. Becslések szerint a negyedik legnagyobb földgázkészlettel rendelkezik a világon, ugyanakkor Asgábád jelentős hiánnyal küszködik. Bár Peking már a független Türkmenisztán létrejötte óta próbálta megvetni a lábát az ország energiaszektorában, de komoly sikereket csak az új évezred elején könyvelhetett el.⁹⁸ 2007-ben kezdték el építeni a CAC (Central Asia – China) cs vezetéket.⁹⁹ 2009-ben december végén le szállított gázt a vezeték, s 2012-ben a kínai gázimport felét – mintegy 21,4 milliárd kb³ – a türkmén gáz vette ki.¹⁰⁰ Peking ezzel a lépéssel komoly fejfájást okozott az orosz gázvállalatoknak, ugyanis Asgábádnak most már kevésbé van szüksége az oroszok közvetítő szerepére. Türkmenisztán nagyon zárt ország, kevés a befektetés, s izolációs külpolitikát folytat a térségben. Ez

---

⁹⁷ 2012. december 5-én sikerült rendezni a két olajvállalat közötti ellentétet. Pekingben a Lukoil elnöke és a CNCP igazgatója szerződést írt alá a közös kitermelésről és szállításról. A szerződés értelmében a kínaiaknak 50%-os, az oroszoknak pedig 25%-os részesedése van. Ezenkívül megegyeztek arról, hogy 2013-tól Lukoil – Kazahsztánon keresztül – kőolajat szállíthat Kínába.

⁹⁸ Li Peng és Niyazov türkmén elnök még az 1990-es évek végén megegyezett arról, hogy egy 6000 km hosszú gázvezetéket építenek meg közösen, amely évi harminc milliárd köbméter gázt is tudott volna szállítani. Viszont a költségek túl magasak voltak, valamint a tranzit országok – Üzbegisztán és Kirgizisztán – akadályokat gördítettek a cs vezetékek útjába.

⁹⁹ A CAC (Central Asia – China) cs vezetékek és a további kínai projektek: lásd a nyolcas számú képmellékletet p. 88.

Forrás: Jakobson, Linda, Holtom, Paul, Knox, Dean, Peng, Jingchao: *China's Energy And security Relations With Russia*. In: *SIPRI Policy Paper*, No.29 (Oct., 2011). p. 36.

¹⁰⁰ In: *Eurasianet* (2013.08.06.) Forrás: <http://russian.eurasianet.org/node/60238> Megtekintve: 2013. 09.24.

leginkább abban mutatkozik meg, hogy nem tagja a Sanghaji Együttm ködési Szervezetnek, így sokkal körülményesebb a környez országokkal megegyeznie a szállításról és az árakról. Másodsor a mai napig sem felh tlenek az orosz-türkmen energetikai kapcsolatokat: Türkmenisztánnak nem volt alternatívája a gázzállításra, ezért kénytelen volt a korábbi szovjet vezetékrendszerrel használni, amellyel az orosz energetikai cégek – leginkább a Gazprom – gyakran visszaéltek. Ezt kihasználva Moszkva olcsón meg tudta venni Asgábád által kitermelt földgázt és azt jóval drágábban adta el az európai országoknak: 65 dollárért vásároltak meg az ezer köbméternyi gázt az oroszok, amit aztán majd 200-250 dollárért adtak el az európai országoknak. Ez sokáig komoly bevételt jelentett az oroszoknak.¹⁰¹ Most azonban a Kínába való szállítás egy kedvez alternatívát jelent Asgábád számára.

Kína másik fontos földgázellátója Üzbegisztán. 2005-ben több megállapodás is született az Uzbekneftegaz és a CNPC, illetve a Sinopec között az olajmez k feltárásáról és kitermeléséről. 2012 júniusában évi 10 milliárd köbméter gáz szállításáról írtak alá szerződést.¹⁰²

---

¹⁰¹ Wagner Péter: *Közép-Ázsia helye az átalakuló világrendben*. In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 2013. p. 201.

¹⁰² Fehér Tibor, Szunomár Ágnes: *Kína és Közép-Ázsia, a sanghaji együttm ködés értékelése, különös tekintettel az energiakérdésre*. In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *A változó Kína II: Kína a nemzetközi politikai er térben*. Budapest: MTA Kiadó, 2009. p. 252.

V. fejezet

Az orosz-kínai együttműködés jövője

Kína és Oroszország viszonya, kapcsolatának fejlődése, valamint együttműködés különböző dimenziói az ezredforduló óta nagyon gyakori és kedvelt téma. A tudományos világban készült pár tanulmány erről, és a nemzetközi kapcsolatok szakértői is egyre gyakrabban vitáznak róla. A számtalan elmélet közül a három legfontosabb kerül most bemutatásra:¹⁰³

a.) *Kényelem tengelye* – Ezen elmélet szerint az orosz-kínai viszony kizárólag a pragmatizmusra épül. Bobo Lo, a nemzetközi politikai szakértő szerint mindkét nagyhatalom számára jóval nagyobb prioritást élvez az európai és az amerikai kapcsolat, mint az egymással fenntartott jó viszony. Bár azt is elismeri, hogy a történelem során most a legjobbak a kapcsolatok, mégsem tartja lehetetlennek, hogy a jövőben ismét kiújulhat a rivalizálás a két ország között. Ez azonban egyelőre nem fenyeget, mivel a határrendezési vitákat megoldották és Közép-Ázsiában még nagyjából tiszteletben tartják egymás érdekeit és igyekeznek az esetlegesen felmerülő problémákat közösen megoldani. Ehhez pedig kitűnő lehetőséget biztosít a Sanghaji Együttműködési Szervezet, amelynek jelentősége csak növekedni fog az elkövetkező években.

b.) *Stratégiai verseny* – A teória szerint a kínai-orosz együttműködés ideiglenes, a felmerülő problémák ugyanis szétszaggatják ezt a kínai-orosz szövetséget. A nézet legfontosabb képviselője Alexander Dugin, az eurázsianizmus legnagyobb hirdetője Oroszországban. Szerintük az orosz-kínai viszonyban nincs semmi különleges: a történelemben mindig is hullámszerű volt a két ország kapcsolata. Volt időszak, amikor a legszorosabb szövetségesként működtek együtt, és volt olyan is, amikor pedig a legnagyobb ellenségei voltak egymásnak. Szerinte Közép-Ázsia felett vívott verseny az orosz-kínai kapcsolatok leggyengébb pontja, amely könnyen visszahozhatja a szovjet-kínai szakítást követő feszült állapotokat. Számos konkrét példát említ: Kazahsztánban már Kína a legfontosabb nagyhatalom; Peking Türkmenisztánnal épített közös gázvezetékét; Üzbegisztán pedig hinta politikát folytat a térségben, egyensúlyozva Washington és Peking között. Az SCO eredetileg az Egyesült Államok és az Európai Unió visszaszorítása miatt jött létre, de ma

---

¹⁰³Marosvári Csaba: *A sárkány és a medve románca: csak jó szomszédság és más semmi?* In: *Grotius* (2013.07.01.) Forrás: <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=ZFBSQS> Megtekintve: 2013.09.26.

már a túlzott kínai expanzió megállítása a célja. A sajtóban és a közvéleményben még mindig él egyfajta bizalmatlanság a kínaiak iránt. A Sanghaji Együttm ködési Szervezet nem lesz hosszú élet, az orosz és kínai gazdaság eltérő mérete és a külpolitikai irányvonalak közti különbségek miatt m ködésképtelenné válik a szervezet.

c.) *Stratégiai szövetség a Nyugat ellen* – A kínai-orosz együttm ködés célja a nyugati, de leginkább az amerikai, hegemonia visszaszorítása, s az SCO ehhez tökéletes keretet biztosít. A legtöbb amerikai – főleg konzervatív – kutató és a nyugati sajtó számos tagja vallja ezt a nézetet. Szerintük a stratégiai szövetség alapjait már 1997-ben lefektették, amikor Peking és Moszkva kijelentette, hogy együttes erővel megteremtik és fenntartják a multipoláris világot. Az elmúlt évek eseményei is ezt a nézetet erősítik. Az orosz és a kínai külpolitika 2011 óta számos nemzetközi esemény kapcsán keresztezte egymást. Bár eddig is megszokott volt a kínai-orosz ellensúly az ENSZ Biztonsági Tanácsában, hisz az ezredforduló óta többször előfordult, hogy együttesen tartózkodtak bizonyos – Irak elleni háború, Koszovó függetlensége – szavazásoknál, de a szíriai válság vagy az iráni atomvita miatt még látványosabb lett Moszkva és Peking együttm ködése. Sőt nemcsak a politikai dimenzióban, hanem már a gazdasági téren szintén megindult az Egyesült Államok pozíciójának visszaszorítása: a BRIC országok nem titkolt célja a dollár vezető szerepének megszüntetése és egy új alternatív fizetőeszköz bevezetése.¹⁰⁴

A kínai-orosz együttm ködés lényegében a Sanghaji Együttm ködési Szervezet motorja, s ez az integrációs szervezet is csak addig működik megfelelően, amíg rendezett és stabil a két nagyhatalom kapcsolata. Ha ismételten megromlana a viszony Peking és Moszkva között, az valószínűleg az SCO végét jelentené. A közép-ázsiai elit ebben az esetben azonnal elkezdene lavírozni a Nyugat, Kína és Oroszország között. Jobban kiéleződne a hatalmi verseny, a régió vitás kérdései még inkább elmérgesednének, miközben mindegyik nagyhatalom a saját szövetségését támogatná. Ennek tükrében talán nem túlzás azt állítani, hogy Közép-Ázsia válna a világuk egyik legnagyobb és legkonfliktusosabb gócpontjává.

---

¹⁰⁴ *BRICS inch towards alternative to dollar bloc.* In: *Reuters* (2013.03.27.) Forrás: <http://in.reuters.com/article/2013/03/27/breakingviews-brics-dollar-idINDEE92Q06O20130327> Megtekintve: 2013.09.26.

Befejezés

Összefoglalva elmondható, hogy Kína és Oroszország 1989 után közelebb került egymáshoz. A kínai-orosz kapcsolatok az egyik legkedveltebb téma lett nemcsak a nyugati és az orosz szakirodalomban, hanem már a magyarországi tudományos életben is.

Azonban megfigyelhet , hogy ezek az elemzések – pl. Bobo Lo, Alexander Dugin, Marosvári Csaba – legtöbb esetben, inkább a két ország közötti problémákra fókuszálnak, mintsem az elért eredményekre. Kétségtelen, hogy még mindig vannak bizonyos területek, amelyek gyengítik a kínai-orosz kapcsolatokat, s ha ezeket nem oldják meg a közeljöv ben, akkor azok komoly következményekkel járhat a két országra nézve. Végs soron ez akár odáig fajulhat, hogy Peking és Moszkva viszonya ismét konfliktusossá válik, akárcsak a hidegháború második felében.

Csakhogy nem szabad figyelmen kívül hagyni az elért eredményeket: sem a politikai, sem a katonai és sem a gazdasági dimenzióban. Kína és Oroszország kereskedelmi mérlege rohamosan n , szinte minden évben rendeznek közös hadgyakorlatot, valamint a határkérdéseiket is nagyjából rendezték. A nemzetközi politikában Kína és Oroszország gyakran helyezkedik ugyanarra az álláspontra, s nem ritka az együttm ködés az ENSZ Biztonsági Tanácsán kívül sem. Erre tökéletes példa az elmúlt évek történései, mint például az arab tavasz nevezet jelenség, a szíriai válság és az iráni atomprogram. Moszkva és Peking közös fellépése ugyanis megakadályoz bármilyen nyugati fellépést vagy katonai akciót, amelyre a hidegháború óta nem volt példa. Ezzel gyakorlatilag vége annak az unipoláris – vagy nonpoláris – világnak, ahol a vezet nagyhatalom szerepét az Egyesült Államok töltötte be. Habár a napjainkban Kína a második legjelent sebb és leger sebb nagyhatalom a Földön, de egyedül még nem jelent túl nagy kihívást az Egyesült Államoknak. Oroszország pedig csak most kezd rátalálni egykori önmagára, most kezdi túltenni magát a Szovjetunió szétesést követ káoszon és sokkon. Oroszország lassan visszatér, mint globális nagyhatalom, s nemcsak katonai értelemben, hanem politika és gazdasági aspektusból egyaránt.

Ha Moszkva és Peking képes félretenni a nézeteltéréseit, s együttm ködni a globális és regionális szinten, akkor nemcsak megállíthatja, hanem akár visszaszoríthatja a nyugati hegemoniát. Oroszország és Kína – valamint a többi feltörekv államok által – létrehozott szervezetek is mind azt a célt szolgálják, hogy a világunk multipoláris legyen, politikai és gazdasági értelemben egyaránt. A BRICS nev szervezet már így is komoly kihívást intéz a

nyugati országoknak és pénzüzeteknek, hisz alternatívát jelent a legtöbb ország számára, amelyek nem akarják elfogadni a Nyugat által diktált követeléseket és értékrendet.

Irodalomjegyzék

A szovjet-kínai határincidens évfordulója. In: *Múlt-kor* (2004.03.16.) Forrás: <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=878> Megtekintve: 2013.09.05.

Bendarzsevszkij, Anton: *Közös hadgyakorlatokba kezdett Kína és Oroszország.* In: *Kitekint* (2012.04.22.)
Forrás: <http://kitekinto.hu/europa/2012/04/22/kozos-hadgyakorlatokba-kezdett-kina-es-orosz-oroszag/> Megtekintve: 2013.09.22.

BRICS inch towards alternative to dollar bloc. In: *Reuters* (2013.03.27.) Forrás: <http://in.reuters.com/article/2013/03/27/breakingviews-brics-dollar-idINDEE92Q06O20130327> Megtekintve: 2013.09.26.

Brzezinski, Zbigniew: *The Grand Chessboard.* New York: Basic Books, 2007.

Central Asia: SCO Leaders Focus On Energy, Security, Cooperation In: *Eurasianet* (2007.08.17.)
Forrás: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/pp081607.shtml> Megtekintve: 2013.09.18.

Charter of the Shanghai Cooperation Organization. In: *Sectesco* (2009.05.07.) Forrás: <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=69> Megtekintve: 2013.09.01.

Deák András: *Az orosz külpolitikai gondolkodás története (1992-1997).* Budapest: Akadémia Kiadó, 2005.

„*„-2010”*”
In: (2010.09.13.) Forrás: http://ria.ru/defense_safety/20100913/275143168.html Megtekintve: 2013.09.11.

Fehér Tibor, Szunomár Ágnes: *Kína és Közép-Ázsia, a sanghaji együttműködés értékelése, különös tekintettel az energiakérdésre.* In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *A változó Kína II: Kína a nemzetközi politikai térben.* Budapest: MTA Kiadó, 2009.

Gorbachev, Mikhail: *Memoirs.* New York: Doubleday, 1995.

Haas, Marcel: *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a full-grown security alliance?* In: *Netherlands Institute of International Relations Clingendael.* Den Haag: Clingendael Institute, 2007.

Hernádi András: *Kína nemzetközi kapcsolatai.* In: Inotai András, Juhász Otto (szerk.): *A változó Kína.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009.

Horváth Csaba: *Variációk a Sanghaji Együttműködési Szervezet lehetséges világpolitikai szerepére.* In: *Nemzet és Biztonság: biztonságpolitikai szemle, Évf. 3, Szám 2* (2010).

Ismét rekordon az orosz olajtermelés. In: *HVG* (2012.09.02.) Forrás: http://hvg.hu/gazdasag/20120902_Ismet_rekordon_az_orosz_olajtermeles Megtekintve: 2013.09.15.

Jakobson, Linda, Holtom, Paul, Knox, Dean, Peng, Jingchao: *China's Energy And security Relations With Russia.* In: *SIPRI Policy Paper*, No.29 (Oct., 2011).

Jon D. Glassman: *Arms for the Arabs. The Soviet Union and War in the Middle East.* John Hopkins University Press, 1975.

Galia Golan: *Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev.* Cambridge University Press, 1990.

Kassenova, Nargis: *China as an Emergging Donor is Tajikistan and Kirgyzistan.* In: Thomas, Gomart and Tatiana, Kastueva-Jean (edit.): *Understanding Russia and the New Independent States.* Paris: Institut français des relations internationales (IFRI), 2009.

Lo, Bobo: *The Long Sunset of Strategic Partnership. Russia's Evolving China Policy.* In: *International Affairs*, Vol. 80, No.2 (Mar., 2004).

Ludvig Zsuzsanna: *Kína és Oroszország: együttm ködés versus rivalizálás.* In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság.* Budapest: Akadémia Kiadó, 2010.

Ludvig Zsuzsa: *Oroszország és Kína: A partnerség határai.* In: *Fejlesztés és Finanszírozás*, Szám 4 (2008).

Marosvári Csaba: *A sárkány és a medve románca: csak jó szomszédság és más semmi?* In: *Grotius* (2013.07.01.) Forrás: <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=ZFBSQS> Megtekintve: 2013.09.26.

McDermott, Roger: *The Rising Dragon: SCO Peace Mission 2007.* Washington: The Jamestown Foundation, 2007.

Megkezdte Kínai vizitjét Vlagyimir Putyin. In: *Index* (2012.06.05.) Forrás: http://index.hu/kulfold/2012/06/05/megkezdte_kinai_vizitjet_vlagyimir_putyin/ Megtekintve 2013.09.18.

Monori Gábor: *Kína és az új világrend: nemzetközi és kínai nézetek, prioritások és törekvések. Kína részvétele néhány meghatározó nemzetközi szervezetben: a jelen és a jövő.* In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság.* Budapest: Akadémia Kiadó, 2010.

, : -
1969 . Mockba: , 2005.

Nagy László: *A Sanghaji Együttm ködési Szervezet.* In: *Felderít Szemle*, Évf. 11, Szám 1 (Már., 2012).

Németh Iván: *Stratégiai szövetségi rendszerek Ázsiában. Elzmények és perspektívák.* In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *A változó Kína II: Kína a nemzetközi politikai térben.* Budapest: MTA Kiadó, 2009.

Németh Iván: *Versengés és együttműködés az USA, Oroszország, EU, Kína, India, Japán politikai és gazdasági kapcsolatrendszerében.* In: Inotai András, Juhász Ottó (szerk.): *Kína és a válság.* Budapest: Akadémia Kiadó, 2010.

Ni, Vivian: *China Sets New Greenhouse Gas Emission Reduction Goals.* In: *China Briefing* (2012.01.18.) Forrás: <http://www.china-briefing.com/news/2012/01/18/china-sets-new-greenhouse-gas-emission-reduction-goals.html#sthash.H3GOYaet.dpuf> Megtekintve: 2013.09.15.

Peachey J., Everett: *The Aral Sea Basin Crisis and sustainable water resource management in Central Asia.* In: *Journal of Public and International Affairs*, No. 15 (2004).

Raith, Michael and Weldon, Patrick: *Energy Cooperation and the Shanghai Cooperation Organization: Much Ado About Nothing?* In: *Eurasianet* (2008.04.28.) Forrás: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav042508b.shtml> Megtekintve: 2013.09.17.

Regulations on the Status of Dialogue Partner of the Shanghai Cooperation Organisation. In: *Sectesco* (2008.08.28.) Forrás: <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=64> Megtekintve: 2013.09.03.

Rozoff, Rick: *Shanghai Cooperation Organization: representing half of humanity.* In: *Opednews* (2009.5.15.) Forrás: <http://www.opednews.com/articles/Shanghai-Cooperation-Organ-by-Rick-Rozoff-090522-591.html> Megtekintve: 2013.09.23.

Rózsa József: *Sanghaji Együttműködési Szervezet Asztanában: elítélték az USA lépéseit.* In: *Kitekint* (2011.06.16.) Forrás: <http://kitekinto.hu/europa/2011/06/16/sanghaji-egyuttmkodesi-szervezet-asztanaban-eliteltek-az-usa-lepeseit> Megtekintve: 2013.09.24.

Russia, Tajikistan strike outline deal on military base. In: *Reuters* (2012.07.14.) Forrás: <http://in.reuters.com/article/2012/07/17/tajikistan-russia-base-idINL6E8IHF3J20120717> Megtekintve: 2013.09.13.

Ryan, Kevin: *Contemporary Sino-China Relations: Thirteen Years of a „Strategic Partnership”* In: Bellacqua, James (szerk.): *The Future of the China-Russian relations.* Kentucky: The University Press in Kentucky, 2010.

Shlapentokh, Vladimir: *China in the Russian Mind Today: Ambivalence and Defeatism.* In: *Europe-Asia Studies*, Vol. 59, No. 1 (Jan., 2007).

Singh, Shreya: *Putin in Beijing: Renewing Sino-Russian Collaboration.* In: *IPCS* (2012.06.21.) Forrás: <http://www.ipcs.org/article/china/putin-in-beijing-renewing-sino-russian-collaboration-3646.html> Megtekintve: 2013.09.18.

, : . In: *Eurasianet*
(2013.08.06.) Forrás: <http://russian.eurasianet.org/node/60238> Megtekintve: 2013. 09.24.

Tarjányi Krisztina: *Gazdasági és társadalmi fejl és az olajszektor árnyékában - A feltörekv Kazahsztán*. In: Novák Tamás (szerk.): *Kelet-Európa Tanulmányok III. szám. Sikerek és kudarok: a FÁK-térség energetikai és integrációs dilemmái*. Budapest: MTA Világkutató Intézet, 2008.

Vörös Zoltán: *Kína, a regionális nagyhatalom*. In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 2013.

Wagner Péter: *Közép-Ázsia helye az átalakuló világrendben*. In: Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (szerk.): *Az átalakuló világrend küszöbén*. Pécs: Publikon, 2013.

Weiner Csaba: *Az orosz olajszektor helyzete és perspektívái*. In: Novák Tamás (szerk.): *Kelet-Európa Tanulmányok III. szám. Sikerek és kudarok: a FÁK-térség energetikai és integrációs dilemmái*. Budapest: MTA Világkutató Intézet, 2008.

Weiner Csaba: *Oroszország a világ átalakuló energiagazdálkodásában. Az orosz gáz-, olaj- és szénipar a XXI. század els évtizedének végén*. In: Simai Mihály (szerk.): *Oroszország két világ között*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2011.